

DPR füzetek 1.

TUDÁSMENEDZSMENT ÉS KÖZÖSSÉGFOKOZÁS

Diplomás Pályakövető Rendszer
az Evangélikus Hittudományi Egyetemen

Szerkesztette
Orosz Gábor Viktor
Sági Andrea

Fotók
Kiss Tamás
Molnár Kata

A kiadvány megjelenését az Evangélikus Hittudományi Egyetem támogatta.
Budapest, 2017.

Kiadja az Evangélikus Hittudományi Egyetem megbízásából
a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója.
www.lutherkiado.hu
Felelős kiadó: Kendeh K. Péter

Nyomdai előkészítés: Török Andrea
Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit
Nyomdai előállítás: Prime Rate Kft.
Vezető: dr. Tomcsányi Péter

ISBN 978-963-380-123-9

Tartalom

Előszó / 2

Orosz Gábor Viktor: **Mire jó a pályakövetés? / 3**

Bácskai Károly: **Újszövetségi pályakövetés**

Az utolsó mérföldkő – Pál apostol Rómában (ApCsel 27–28) / 6

Lukács Máté András: **Diplomás pályakövető rendszer –**

Intézményi kutatás 2017 / 8

Horváth-Bolla Zsuzsanna: **Pályakövetés**

Interjú Orosz Gábor Viktorral / 28

Nánai László Endre: **Pillanatfelvétel a tábori lelkeszi szolgálatról / 31**

Darvas Anikó: **Az iskolalelkészség / 35**

Liszka Viktor Gábor: **A kórház határvidék**

Navigáció egészségügy és gyülekezet között / 40

Erdélyi Csaba: **A börtönlelkész szolgálata / 45**

Orosz Gábor Viktor: **A régi hit a jelen talaján növekedjék!**

Az EHE emlékgűrűi / 51

Joób Máté – Kendeh K. Péter: **Lelkeszi életpályamodell**

a Magyarországi Evangélikus Egyházban / 53

Előszó

A német nyelvben a sikert az *Erfolg* szó jelenti, amely a *folgen* (követés) igére vezethető vissza, illetve abból ered. Ám a siker és a követés nem csupán etimológiailag, hanem az oktató és a hallgató kapcsolatát tekintve is összefügg a sikerrel az egyetem életében, és különös jelentőséggel bír ott, ahol ráadásul hitéleti képzés folyik. Ha felidézzük Jézusnak azt a mondását, hogy „*aki engem követ, nem jár sötétségben*” (Jn 8,12), akkor az élet számos dimenziója új megvilágításba kerül, és néhány követésteológiai megfontolás is előkerül, Kempis Tamástól egészen Dietrich Bonhoefferig. Ezeket a teológiákat szerzőik saját élményű tapasztalatai alakították úgy, hogy a Szentírás szavaiból az életfolytatást meghatározó életcél válhatott, amelynek ismerete mind a mai napig hatással bír Krisztus elkötelezett követői számára. Az egyház vándorló nép, azon az eszmei úton közlekedik, amelyet Jézus Krisztus végigjárt, és éppen ezért az igazi tanítványokkal is ezen az úton lehet találkozni: legyenek lelkészek, teológusok, hitoktatók, szociális munkások vagy elkötelezett gyülekezeti tagok. A valódi siker a képességeinket felhasználó és megszentelő Isten ajándéka.

Kétségtelen, hogy az Evangélikus Hittudományi Egyetem életében is a legértékesebb erőforrás az oktatók és hallgatók fejében lévő ismeret és elköteleződés, valamint az, hogy mennyire hatékonyan használják fel tudásukat. A hatékonyság növelése, minőségének erősítése éppen ezért alapos odafigyelést igényel, amelyet a diplomás pályakövető rendszer (DPR) valósít meg azáltal, hogy a végzett és aktív hallgatók pályakövetésének eredményeit visszacsatolja az egyetem minőségbiztosítási rendszerébe. A manapság divatos fogalom, a tudástermelés jelenti a hitéleti felsőoktatásban is az egyetem fő profilját, Paul Tillichel szólva sajátosan azt, hogy Isten örökérvényű igazsága a jelenben aktuálisan, dialóguskészen, az ember értékét képviselve szólaljon meg és váljon olyan alkalmazott tudássá, amely az Evangélikus Hittudományi Egyetemen végzettek pályafutása során sikerre vezetnek.

Most induló sorozatunkkal azt a célt szeretnénk szolgálni, hogy DPR-füzeteink olvasói ne csak betekintést kapjanak munkánkba, hanem megismerve fontosságát, kedvet is érezzenek a benne való részvételre.

Budapest, 2017. november 10.

OROSZ GÁBOR VIKTOR

DPR-vezető, egyetemi docens

SÁGI ANDREA

DPR-referens

Mire jó a pályakövetés?

A vallás nem csupán *religio*, érzelem vagy etika, hanem tulajdonképpen találkozás azzal, aki közelebb áll hozzám, mint én saját magamhoz állhatok. A teológia tudománya pedig lehetőséget biztosít arra, hogy az említett találkozás élményét és annak következményeit minél pontosabban kifejezhessük. Emberi közösségeink és azok minősége az említett találkozás nyomán nemcsak megváltozik, hanem egy magasabb szinten valósul meg, ahol a közösség és az együvé tartozás nem szimpátián, együttérzésen vagy a másik kedvelésén alapul, hanem tudatosan, hogy a közösség alapja és eredője Jézus Krisztusban keresendő, akiben és aki által egyek vagyunk. Ez az egység az egymás felé való megnyílás forrása. Szabadságban fogant és szabadságot tisztelő elfogadás. Ha pedig a teológia egyetemi szintű művelésére gondolunk, akkor elengedhetetlen a Krisztusban fellelt önazonosságunk megóvása és a külső elvárásoknak és kihívásoknak való megfelelés biztosítása. A mai egyetemi képzésben ezért bír rendkívül nagy jelentőséggel a minőségbiztosítás fogalma, amelynek részét képezi a címben szereplő diplomás pályakövető rendszer. Az alábbiakban a rendszer szükségességéről és az Evangélikus Hittudományi Egyetem életében betöltött szerepéről lesz szó.

A diplomás pályakövetés révén az egyetem a folyamatos kapcsolattartás során információkra tehet szert a munkába állás tapasztalatairól, a munkaerő-piaci résztvevőkkel, a Magyarországi Evangélikus Egyház és a közsféra munkaadói képviselőivel.

A feldolgozott információk alapján a DPR lehetővé teszi a képzési kínálat tervezését, az intézményi stratégia fejlesztését. A DPR lehetőséget nyújt tanulmányi és életpálya-tanácsadás kialakítására. A DPR-rendszer az egyetem egyéb szabályzataiban foglaltakra tekintettel egységes rendszerbe foglalja az egyetem diplomás pályakövetéssel kapcsolatos tevékenységét, felügyeletét, működési feltételeit, szervezeti és pénzügyi feltételrendszerét. A kialakított rendszer szabályzata átfogóan határozza meg az egyetem pályakövetési rendszerét.

A DPR eredményes működéséhez elengedhetetlen a hatékony kommunikációs tevékenység, amely elősegíti az intézmény oktatási, tudományos tevékenységének fejlesztését.

A DPR belső nyilvánossága révén (vezetők, oktatók, kutatók, adminisztratív tevékenységet végzők) a szabályzatban meghatározott körben biztosított az adatok megismerése. A DPR nyújtotta információk lehetővé teszik a belső nyilvánosság számára az Evangélikus Hittudományi Egyetemen végzetek egyházunkban és azon kívüli érvényesülésének megismerését, a minőségbiztosítási tevékenység erősítését. A DPR külső nyilvánossága a külső környezet felé biztosítja az információk elérését, a kapcsolattartást a végzett hallgatókkal, a Magyarországi Evangélikus Egyházzal mint fenntartóval, munkaerő-piaci szereplőkkel és a gyülekezetek tagjaival. A DPR-vezető (e sorok írója) feladata a kommunikációs stratégia kialakítása, elkészítése, a különböző kommunikációs eszközök felhasználása. A kommunikációs stratégiát az egyetem szenátusa hagyja jóvá. A kommunikációs stratégia kiemelt célja a kapcsolattartás a Magyarországi Evangélikus Egyház Elnökségével és Zsinatával, a munkaerő-piaci szereplőkkel és szakmai szervezetekkel, valamint a közigazgatási szervekkel.

A DPR kommunikációs stratégiája szervesen illeszkedik az intézményi kommunikációhoz, a marketing- és beiskolázási tevékenységhez. A kommunikációs stratégia kialakításánál meg kell határozni az érdekeltek körét, a kommunikációs csatornákat és eszközöket. A DPR-kommunikáció kiemelt célja az eredmények nyilvánosságra hozatala, melynek két szintjét különíthetjük el: a belső nyilvánosság szintjét (egyház) és a teljes (külső) nyilvánosság szintjét. A teljes (külső) nyilvánosság révén a különböző kommunikációs csatornákon keresztül minden érdeklődő számára elérhető az információk meghatározott köre.

Az egyetem képzési minőségének javítása, az intézményfejlesztés céljából a végzett hallgatók munkaerő-piaci helyzetét (itt elsősorban egyházunkra gondolhatunk), a megszerzett diploma munkaerő-piaci értékét a diplomás pályakövetési rendszer segítségével rendszeresen mérni és értékelni kell. A pályakövetés mérésének és értékelésének célja, hogy az egyetem teljes körű visszajelzést kapjon a végzett hallgatók elhelyezkedési sikerességéről és eredményességéről. A DPR révén az intézmények visszajelzést kapnak a végzett hallgatók pályamódosítási, továbbtanulási lépéseiről is. A pályakövetés célja továbbá az egyetem volt hallgatóival való kapcsolattartás. A DPR eredményeit figyelembe kell venni az egyetemi képzési stratégia fejlesztésénél, a szakok létesítésénél, a tantervek és a képzési tervek meghatározásakor.

A felmérés módszere a személyre szóló kérdőíves adatfelvétel és annak személyazonosításra alkalmatlan módon történő értékelése. Az intézményi kérdőív tervezetének kidolgozása a DPR-vezető feladata, mely tervezési folyamatban részt vesznek a minőségügyi felelősök, a szakirányfelelősök és a hallgatói önkormányzat elnöke. Az intézményi kérdőívet a minőségügyi felelősök javaslatára speciális kérdésekkel lehet kiegészíteni. Az intézményi kérdőívek kidolgozásakor figyelembe vesszük az országos diplomás pályakövetői program ajánlásait, mintakérdőíveit.

A DPR legfontosabb adatforrása az online módszerrel lefolytatott kérdőíves kutatás, amit az Evangélikus Hittudományi Egyetem elektromos tanulmányi nyilvántartásába (ETN) feltöltött kérdőív tesz lehetővé. A rendszerbe feltöltésre kerülnek a volt hallgatók (öregdiákok) e-mail címei, illetve a pályakövetési rendszer szempontjából fontos adatok. Az adatok segítségével kiküldhetők az online adatgyűjtő felületre mutató internetes hivatkozások, illetőleg a kérdőív/tesztek is. A végzett hallgatók az internetes hivatkozásra kattintva közvetlenül a kitöltendő kérdőívekhez juthatnak el. A rendszer anonim kérdőívek kitöltésére alkalmas.

Az említett pályakövetési rendszer mellett a 2015/2016-os tanévben kialakításra került az egyetem Alumni öregdiák rendszere, amelynek célja, hogy az Evangélikus Hittudományi Egyetem egykori hallgatói és az egyetem között kapcsolatot építsen ki, erősítse az egyetemi hagyományok ápolását. Az Alumni rendszer elősegíti továbbá az egykori hallgatók egymás közötti, az egyetemi vezetéssel és oktatókkal való kapcsolatainak kiépítését, fenntartását. Az Alumni tagjai jogosultak részt venni az egyetem által szervezett képzéseken, tanfolyamokon, kulturális, tudományos és sportprogramokon. Jogosultak részt venni továbbá az Alumni által szervezett rendezvényeken. A tagok jogosultak hozzáférni az egyetem Alumni és DPR elektronikus adatbázisához a felhasználási jogosultságuknak megfelelő szinten, az Alumni és DPR elektronikus kiadványaihoz, továbbá jogosultak egyéb egyetemi DPR- és Alumni-

szolgáltatások igénybevételére. A szolgáltatások köréről, az igénybevételi lehetőségekről a DPR Iroda nyújt felvilágosítást.

A hittudományi egyetemen történt ez irányú fejlesztések révén joggal bízhatunk abban, hogy nem csupán a lelkesi fraternitás, a kollegiális összetartozás tudata erősödhet, hanem egyfajta „reflexív modernizáción” keresztül az oktatás minősége nő és a megszerzett ismeretek, készségek alkalmazhatósága bővül. A DPR-en keresztül végzett egyházszociológiai felmérések alapján rugalmasan tudjuk fejleszteni a képzéseink és továbbképzéseinek hatékonyságát a közvetlen visszajelzések alapján. További és aktuális információk az egyetem Alumni és DPR honlapján keresztül érhetők el¹.

OROSZ GÁBOR VIKTOR

Gombkötő Beáta és Pápai Attila ordinációja

¹ <https://teol.lutheran.hu/index.php/hu/?id=433>

Újszövetségi pályakövetés

Az utolsó mérföldkő – Pál apostol Rómában (ApCsel 27–28)

Ha átvitt értelmű is a mondat¹, és nem földrajzi, hanem szellemi célirányt feltételez, az első keresztény apostolok útjaira tekintve mindkét szempontból méltán kijelenthető: Minden út Rómába vezet. Igaz, nem nyílegyenesen, miként az apostolok esetében sem. Messze volt a Genezáreti tó halászának, Simonnak a szülőhelyétől a későbbi hagyomány Szent Péterének püspöki székhelye, és legalább ugyanolyan távoli a tudós tarsuszi farizeus, a Benjámin törzsből származó Saul indulása a birodalom fővárosában hosszabb fogságot szenvedett, majd mártírhálált halt Pál apostol küldetésétől. Az útjaik helyszínein képzeletben felállítható mérföldkövek egyben szellemi mozgásuk mementói, az evangélium térnyerésének emlékei. Bétsaida és Kapernaum, Cézarea Filippi vidéke és Jeruzsálem. Az Olajfák hegye, a Gecsemáné-kert, a főpap udvara, majd Jézus üres sírja. Lidda, Joppé, Kornéliusz háza. Damaszkusz és Arábia, Antióchia és Ciprus, Lisztra és Derbé, Filippi és Thesszalonika. Athén, Korinthus és Efezus, Milétosz és Kréta, Málta és Szicília. Végül, ahová minden út vezet, Róma. A főváros felé hajózva a tajtékzó tengeren, midőn *„sem a nap, sem a csillagok nem látszottak több napon át, és erős vihar tombolt”* (ApCsel 27,20), a fogoly Pál apostol küldetésének mérföldkövei nem vesztek a homályba, hanem világító bójákként rajzolták meg az utat a háborgó hullámokon, nemcsak Cézarea kikötőjétől (ApCsel 25), de szülővárosától, Tarsusztól egészen Rómáig. A fizikai tájékozódás lehetetlensége ellenére Pál nem veszítette el a lelki tájékozódás képességét (ApCsel 27,23–24). Ezért tudta nyugalomra inteni a riadalomtól felbolydult hajósokat. A matrózok meg akartak szökni a hajóról. A katonák elvágták a mentőcsónak köteleit, és hagyták, hogy elsodorja az ár. Mindenki étlen várakozott, és semmit sem evett (ApCsel 27,27–33). Nemhogy egy viharban forgó hajótestben, de *„Forgó viszontagság járma alatt nyögünk, / Tündér szerencsénk kénye hány, vet, / Játszva emel, s mosolyogva ver le,”*² – és mégsem a viszontagság, nem a szerencse, azért *sem „a víz az úr!”*³ *A pályánkon Isten kezében vagyunk.*

„Közületek senkinek sem esik le egyetlen hajszál sem a fejről.” (ApCsel 27,34) Így biztatta Pál apostol a hajósokat, mielőtt a szárazföldre menekültek Málta szigetén. Az elcsigázott hajótörötteket váratlan és kellemes meglepetés fogadta a parton: a sziget lakói, a minden bizonnyal sem görögül, sem latinul nem értő, vagyis „barbár” főníciaiak nem mindennapi emberséget tanúsítottak irántuk (ApCsel 28,2). Babonások voltak ugyan, amennyiben az apostolt ért kígyómarást Isten bosszúállásaként értelmezték. Naiv vallásosságuk nyitott kapuján azonban

¹ <http://24.hu/tudomany/2015/12/03/minden-ut-romaba-vezet-egesz-mast-jelent-mint-gondolnank>. Megtekintés: 2017. november 5.

² Berzsenyi Dániel: A magyarokhoz, <http://mek.oszk.hu/06200/06222/html/makolt180560007.html>. Megtekintés: 2017. november 5.

³ Petőfi Sándor: Föltámadott a tenger, <http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/petofi/foltam.html>. Megtekintés: 2017. november 5.

bátran léphetett be Pál, hogy imádkozzon és betegeket gyógyítson (ApCsel 28,3–9). A költő, Reményik Sándor által ezer rétegen alul érzett, néha önmagában, néha másban látott istenarc, lét-előtti létük emlék-képeként bizonyosan bennük is ott élt eltemetve.⁴ A lelkek rezdüléseire érzékeny misszionárius apostol, miként hasonlóan szenzitív kései költő-utóda, a barbárokban, a nagyon másokban is képes volt felismerni Isten gyermekeit. Pál türelme ezúttal is példás és győztes. A sziget akkori előjáróját, a keresztény hitre tért Publiuszt, akinek apját az apostol meggyógyította súlyos betegségéből (ApCsel 28,7–8), a római katolikus egyház ma szentként tiszteli. Három hónap elteltével Pál és társai továbbindultak ugyan Róma felé, de Krisztust rábízta az apostol a szigetlakókra – a kereszténység azóta is folyamatosan jelen van Máltán. A kikötőből kifutó hajó mögött fehérülő mérföldkő lassan zsugorodó világítótoronyként arra emlékeztet, hogy nem keresztény gondoskodás, nem keresztény szeretetszolgálat is létezik. *A pályán nemcsak egymásra, de másokra is számíthatunk!*

A tengeri utazás veszedelmei után a római fogság hétköznapijai következtek. Az utóbbiakhoz pedig valószínűleg nagyobb lelkierőre volt szükség, mint az előbbiekhöz. Eljutott ugyan Pál apostol Rómába – de hogyan? És milyen áron? Ott áll a hatalmas birodalom fényárban úszó kapujában, mint vád alá helyezett, őrizetben tartott fogoly. A cél azonban számára nem a földrajzi távolság legyőzésében, hanem az evangélium megszólaltatásában rejlett. Római útjának tétje látszólag az ő szabadsága volt, valójában azonban fogolyként éppen azt a küldetést kapta, hogy a Szabadítóról prédikáljon. A birodalom fővárosában egy másik országról, egy másik hatalomról kellett szólnia (ApCsel 28,23–24). A mindenhatóként üdvözölt császár közelében a Mindenhatóként imádandó Istenre kellett felhívnia a figyelmet. Bizonyosan tudta, hogy az evangélium tisztán és igazán való képviselte életveszélyes; egykor maga is egyetértett István megölésével (ApCsel 8,1). A fogság, a félelmetes tengeri vihar, a viszontagságok, a hajótörés, Róma: mártíriumának mérföldkövei. Külön keserűség, hogy a politikai hatóságok szabadon akarták bocsátani, ám saját honfitársai tiltakoztak ez ellen (ApCsel 28,16–22). Azok közé hozta el a Szabadítót, akik nem akarták, hogy ő megszabaduljon. Egymással sem értettek egyet, hiába tett bizonyosságot előttük Pál az Isten országáról, és reggeltől estig hiába igyekezett őket meggyőzni Jézusról Mózes törvénye és a próféták alapján (ApCsel 28,23–25). Az utolsó mérföldkő szomszédságában búcsúznak tőle. Még halljuk, ahogy Ézsaiás prófétát idézi, és látjuk, amint népének képviselői maguk között vitatkozva elszállingóznak mellőle. Csak ő marad, bérelt parókiáján, és fogadja mindazokat, akik felkeresik. Hirdeti az Isten országát, és tanít az Úr Jézus Krisztusról teljes bátorsággal, minden akadályoztatás nélkül (ApCsel 28,25–31). Milyen kár, hogy hangfelvétel nem maradt utána! Levelein túl azonban, *pályán maradása önmagában is kétezer év óta hangzó igehirdetés.*

BÁCSKAI KÁROLY

tanszékvezető, egyetemi adjunktus

⁴ „Egy istenarc van eltemetve bennem, / Tán lét-előtti létem emlék-képe! / Fölibe ezer réteg tornyosul, / De érzem ezer rétegen alul, / Csak nem tudom, mikép került a mélybe. / Egy istenarc van eltemetve bennem, / Néha magamban látom, néha másban.” Reményik Sándor: Istenarc, http://mkk.bme.hu/wp-content/uploads/temak/2012/6_Hibaink_es_erenyeink.pdf. Megtekintés: 2017. november 5.

Diplomás pályakövető rendszer – Intézményi kutatás 2017

Minta az intézményről

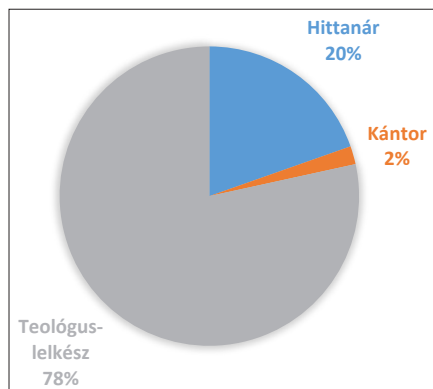
Az Evangélikus Hittudományi Egyetem (EHE) diplomás pályakövető rendszerének 2017-es hallgatói felmérésében 51 aktív nappali tagozatos hallgató vett részt a 87-ből (a 46 esti tagozatos hallgató nincs benne a mintában). Az Evangélikus Hittudományi Egyetem egy karból áll, nappali tagozaton három szakkal: teológus-lelkész egységes, osztatlan mesterképzési hittanár egységes, osztatlan mesterképzés, illetve kántor BA szak (2016-ig nappali, utána esti/levelező). A teológus-lelkész és a hittanár szak a bölcsésztudományokhoz tartozik, a kántor pedig a művészeti képzési területhez.

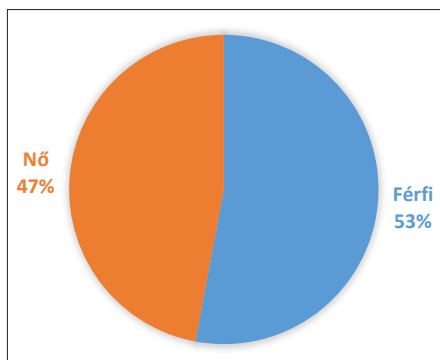
A kutatásban 40 teológus-lelkész, 10 hittanár és 1 kántor szakos hallgató vett részt. Ebből érződik, hogy a fő profilja az egyetemnek a lelkészképzés, a második sorban pedig a hittanár képzés áll.

A kitöltők között 27 férfi és 24 nő szerepel. Ez jól jellemzi a nemek arányát az egyetemen.

A hallgatók többsége a 1990-es években született. A legöregebb kitöltő 1985-ös születésű. Ez az utolsó tanév, ahova még nem léptek be a 2000-es évek szülöttei.

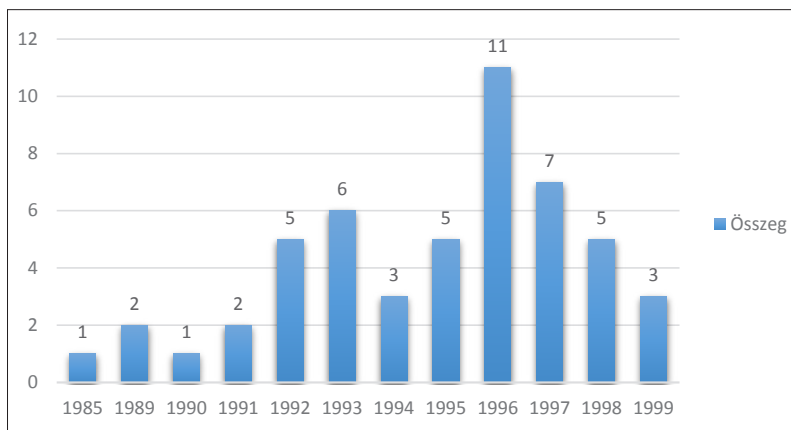
1. ábra: A szakok aránya

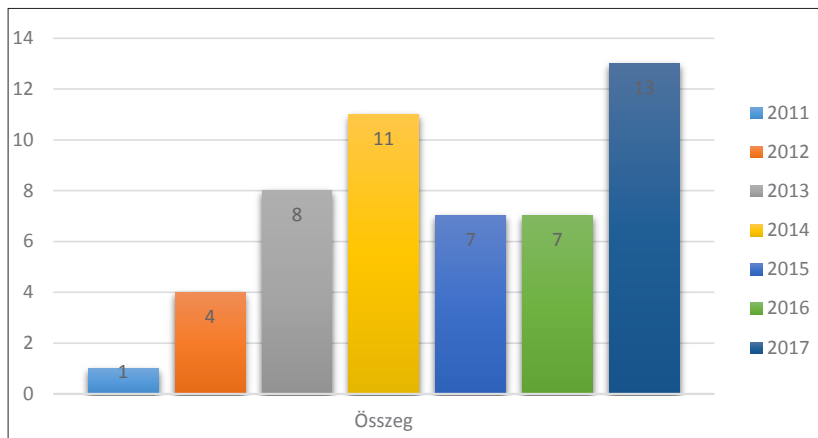

2. ábra: Nemek aránya

Minden hallgató 2010 után kezdte tanulmányait a kérdőív alapján.

3. ábra: A születési év

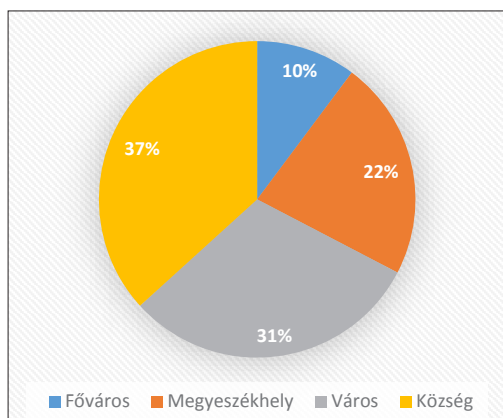
4. ábra: A kezdési éve

Családi háttér

A második fejezetben a hallgatók családi hátterét vizsgáltuk.

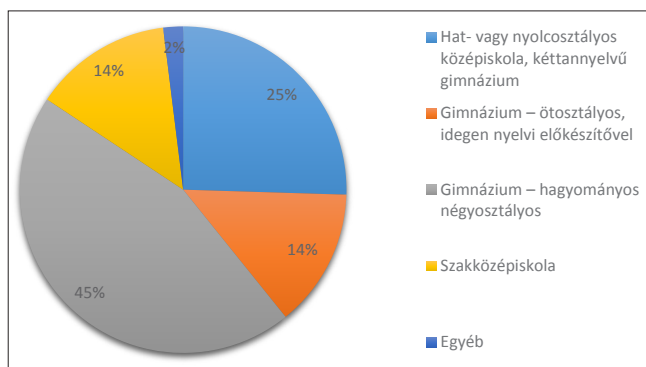
A hallgatók többsége, 36 fő, azaz 53% városból érkezett (a város, 11 fő és a megyeszékhely, 15 fő együtt számolva). A KSH 2011-es népszámlálási adataihoz hasonló tendenciát látunk, de van némi eltérés is. A népesség település szerinti eloszlása országosan: főváros 17,4%, város 52,7%, község 30,52%. 1A tendenciák, arányok hasonlóak, annyi a különbség, hogy az EHE mintájában 7%-kal kevesebben laknak a fővárosban, és 7%-kal többen a községekben.

5. ábra: Lakóhely típusa
14 éves korban

A hallgatók többsége, 43 fő gimnáziumból jön, és csak 8 ember jön szakközépiskolából vagy egyéb középiskolából.

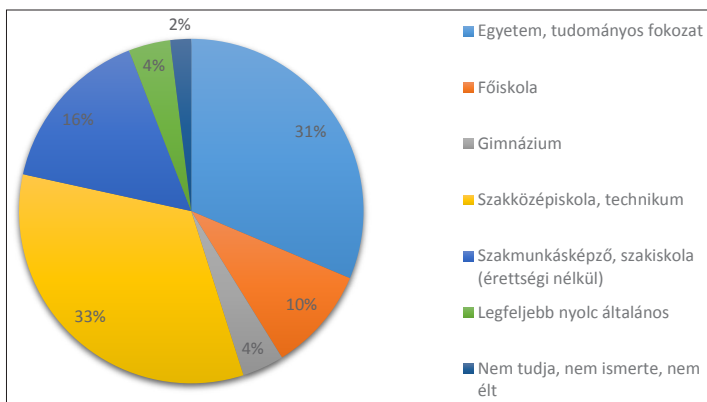
6. ábra: Középiskola típusa

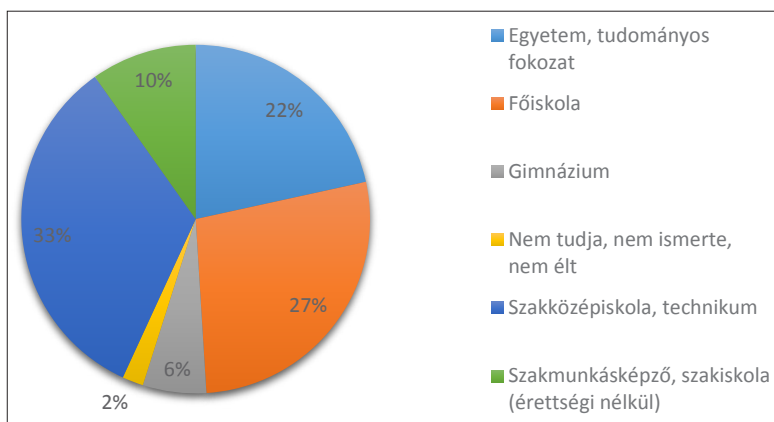
A szülők iskolai végzettsége hasonló tendenciát mutat egymáshoz képest, de az anyáknak általánosan kicsivel magasabb a végzettsége. A szülők nagyjából felsőfokú (egyetemi, főiskolai) végzettséggel rendelkeznek (az apák közül 20 fő, az anyák közül 25 fő). Kicsivel kevesebben középfokú (gimnáziumi, szakközép-iskolai) végzettséggel rendelkeznek (az

¹ <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepszelo2011.pdf>. letöltés: 2017. november 1.

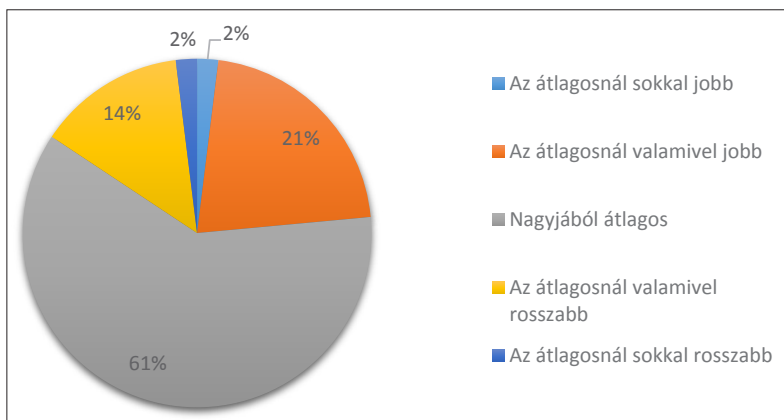
apák közül 19 fő, az anyák közül 20 fő). Kisebbrészt rendelkeznek alapfokú (szakma, nyolc általános) végzettséggel (az apák közül 10 fő, az anyák közül 5 fő). Összeségében elmondható, hogy a hallgatók szülei magasabb vagy középfokú fokú iskolai végzettséggel rendelkeznek.

7. ábra: Az apa iskolai végzettsége

8. ábra: Az anya iskolai végzettsége

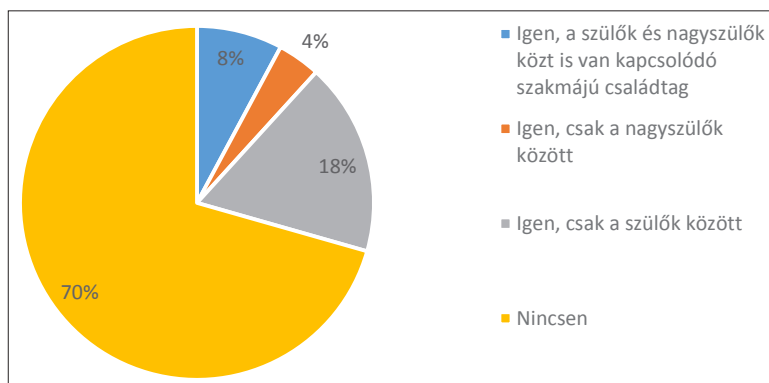

9. ábra: A család anyagi helyzete 14 évesen

A válaszadók családjának anyagi háttere átlagosnak mondható. Nagyon kevés a két szélső érték, az általánosnál sokkal szegényebb és sokkal gazdagabb háttérűek száma is 1-1.

A válaszadók többségének nincs a felmenői között hasonló szakterületen dolgozó. Ami meglepő, mert a lelkészek között gyakoriak a lelkész gyerekek. Ha mégis van a felmenők között, aki hasonló szakterületen dolgozik, az a szülők között szokott lenni. 13 főnek van a szülei között hasonló hivatásban dolgozó, vagyis lelkész vagy hittanár.

10. ábra: Felmenők hasonló szakterületen

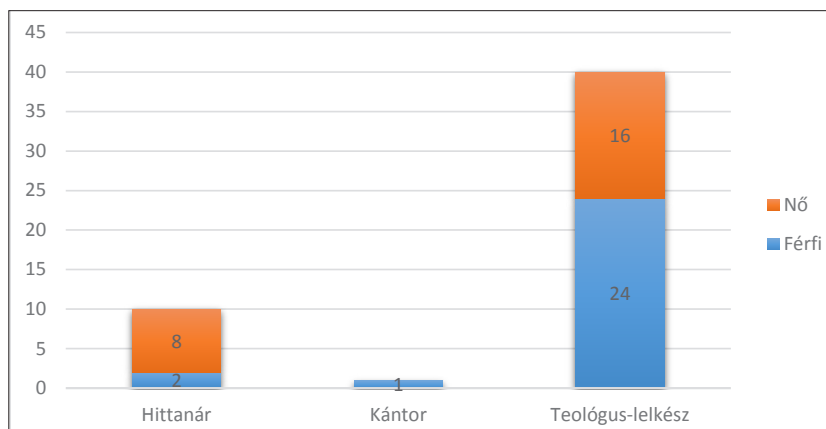

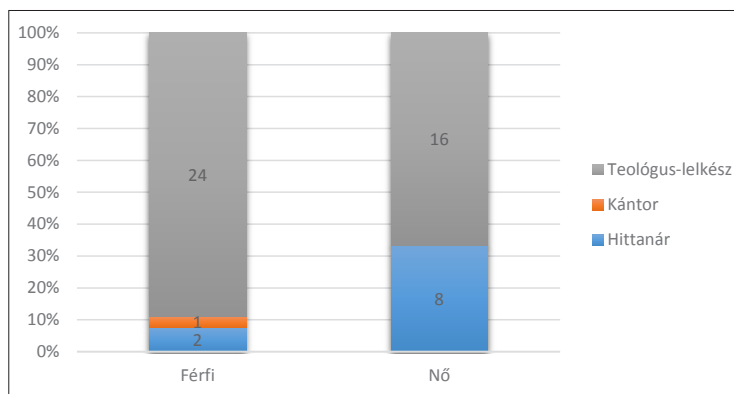
Szakok

A harmadik fejezetben azt vizsgáljuk, hogy a különböző szakoknak milyen sajátos jellemzői vannak. Mivel nappali kántor szakos hallgatóból csak 1 fő van a mintában, ezért a teológus-lelkész és a hittanár szakot lehet összehasonlítani az elemzésben.

A diagramokon jól megfigyelhető, hogy a válaszadók között a hittanár szakon arányaiban több nő tanul. De a női hallgatók a férfiakhoz hasonlóan nagyjából teológus-lelkész szakon vannak a kutatásban részt vevők között.

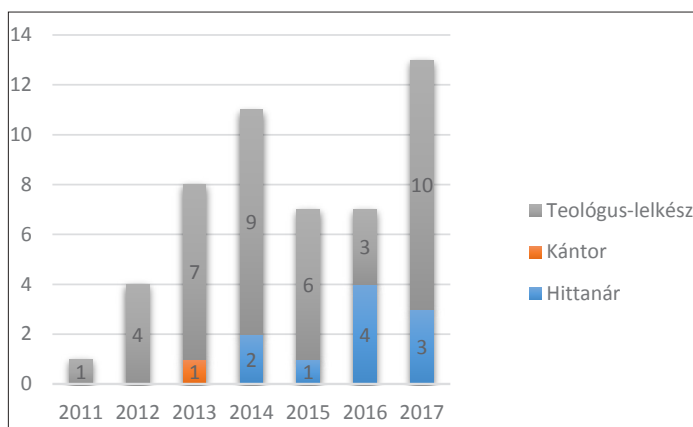
11. ábra: Nemek-Szakok szerint

12. ábra: Szakok–Nemek szerint

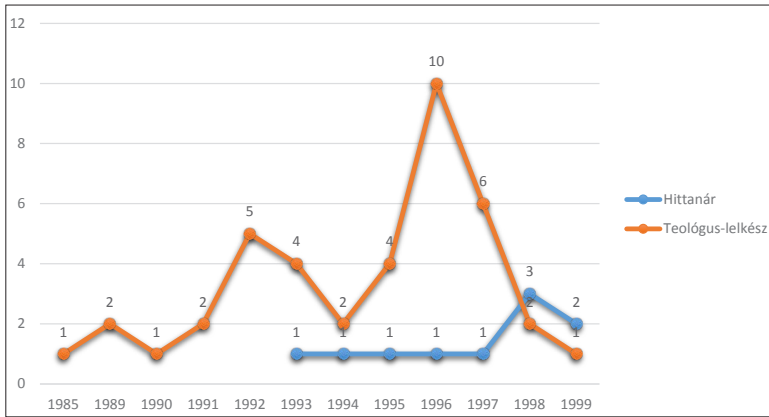
Az osztatlan hittanár szak a 2014/2015-ös tanévben jelent meg az EHE szakkínálatában. 2014 óta minden évben voltak új hallgatók hittanár szakon. A 2016/2017-es tanévben több hittanár szakos kezdett, mint teológus-lelkész szakos. A 2017/2018-as tanévre visszaállt az eredeti felállás, hogy a teológus-lelkész szakosok száma van túlsúlyban. De a szakoknál érdemes megvizsgálni a születési éveket is. A 1998–1999-ben születettek között magasabb a hittanár szakosok száma, mint a teológus-lelkész szakosoké (5 hittanár, 3 teológus-lelkész szakos). Tehát a 2017-ben kezdő 10 teológus-lelkész szakos hallgató nagy részének 1998/99 előtt kellett születnie. A születési dátumokat nézve érdekes lesz majd megfigyelni, hogyan alakul majd a fiatalabb korosztályban a lelkész szakosok és a hittanárok aránya.

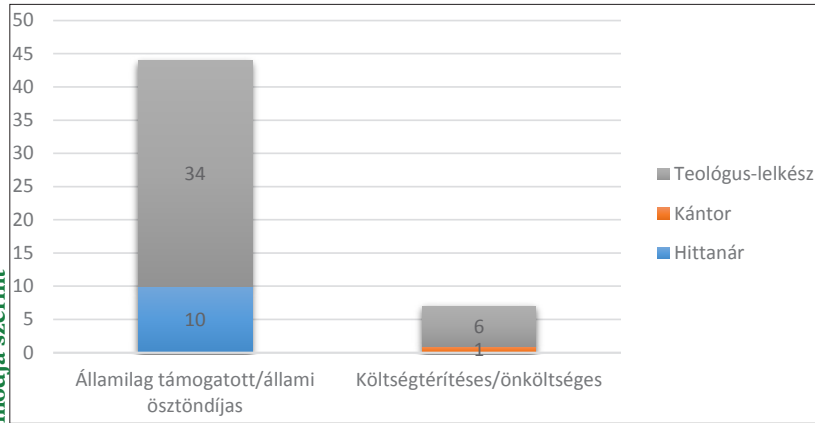
13. ábra: Szakok a kezdés éve szerint

Az 51 hallgató közül 7-en tanulnak csak költségtérítéssel/önköltséges finanszírozásban. Érdekes, hogy a hittanárak mind állami finanszírozásban vannak. A születési évekből kiindulva hipotetikusan ennek hátterében az állhat, hogy a hittanár szakosoknak koruknál fogva ez az első szakja, és még nem használták el az állami féléléveiket.

14. ábra: Szakok – születési év szerint

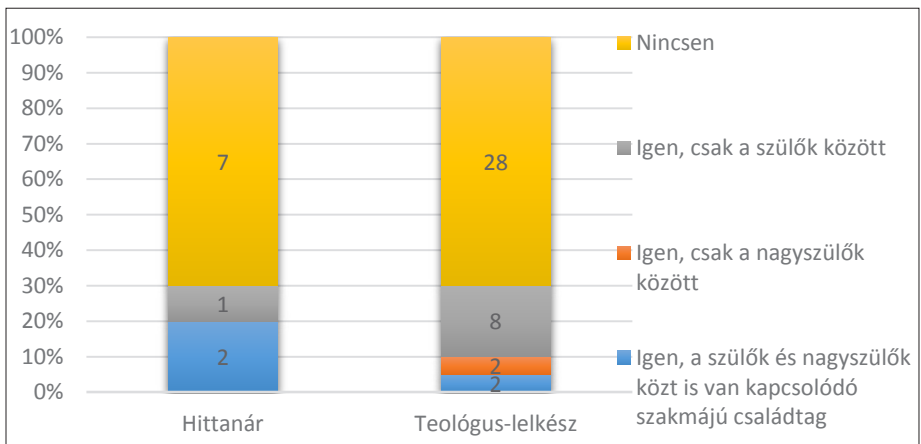

15. ábra: Szakok – a finanszírozás módja szerint

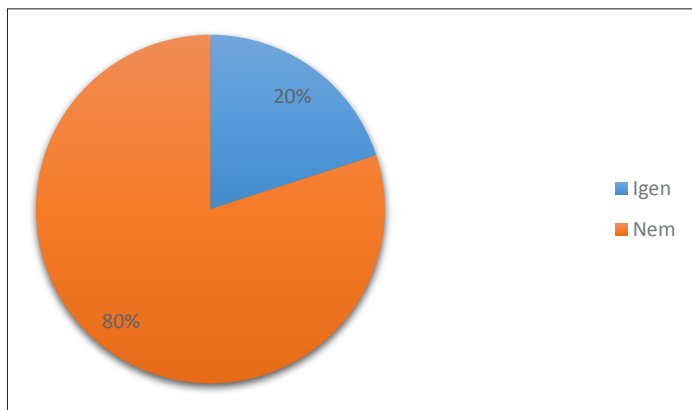
Érdekes, hogy a teológus-lelkész és a hittanár szakosok között hasonló az aránya a felmenők közti hasonló szakmával rendelkezőknek.

16. ábra Felmenők közti hasonló szakma – szakok szerint

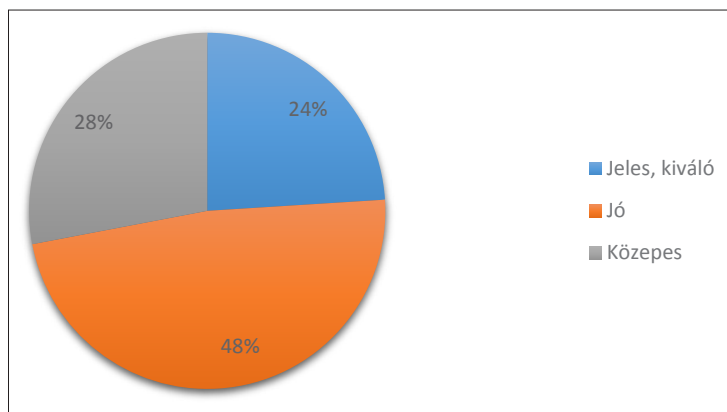
Tanulmányok

A negyedik fejezetben a hallgatóknak az intézményhez kapcsolódó tanulmányait vizsgáltuk. A hallgatók többsége nem szakította meg tanulmányait.

17. ábra: Tanulmányok megszakítása

A választ adó hallgatók közel fele jónak mondja az átlagos tanulmányi eredményeit.

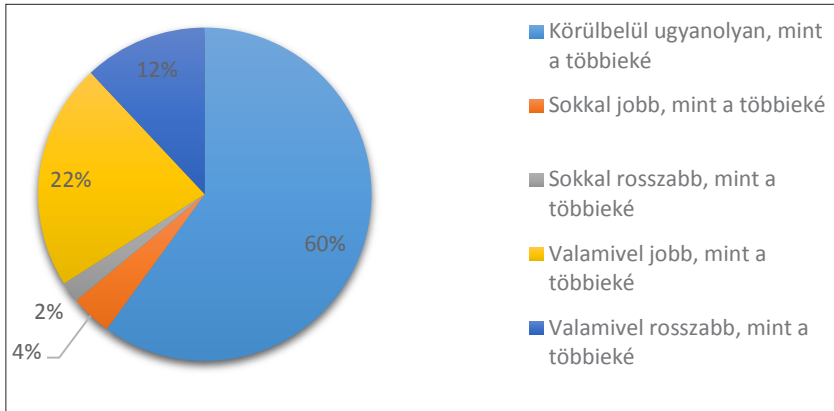
18. ábra: Az átlagos tanulmányi eredmény

A kutatásban részt vevő hallgatók nagy része tanulmányi eredményeit a többiekéhez hasonlóknak ítéli meg. Kevés azok száma, akik sokkal jobbnak vagy rosszabbnak mondanák saját eredményeiket a többiekéhez képest.

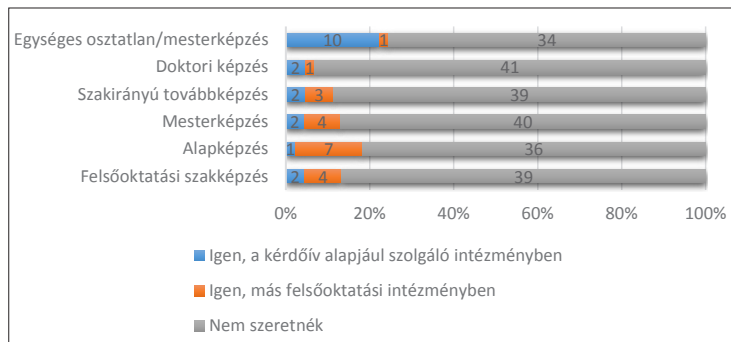
A kérdőívet kitöltő hallgatók nagy része nem tervez továbbtanulást a következő 2-3 évben. Akik mégis, azok legnagyobb számban egységes/osztatlan mesterképzésen képzelik azt el, azt is az EHE-n belül. Más felsőoktatási intézményben leginkább egy alapszakot kezdnének el a hallgatók. Érdekes, hogy a doktori iskola vonzza legkevésbé a tanulókat,

pedig logikusan az következne egy osztatlan képzés után, amiben a lelkész és a hittanár szakosok is részt vesznek.

19. ábra: Tanulmányi eredmény a többiekhez képest

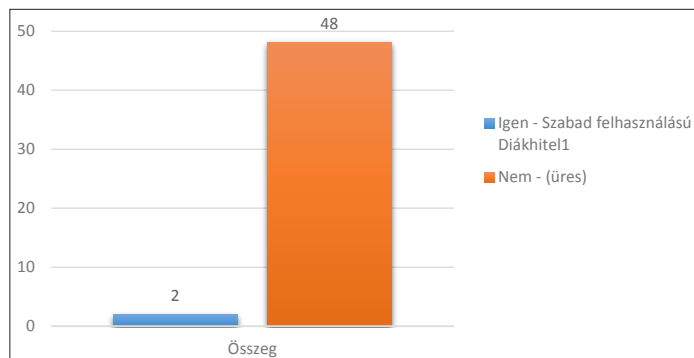

20. ábra: Továbbtanulás az elkövetkező 2-3 évben

Az EHE hallgatóiról általánosan elmondható, hogy nem vesznek fel diákhitelt. Összesen 2 fő él ezzel a lehetőséggel, ők is mind szabad felhasználású diákhittel. Ez azért is érdekes, mert az jelenti, hogy a mintában szereplő 7 önköltséges finanszírozásban levő hallgató nem diákhittelből fizeti a tandíját.

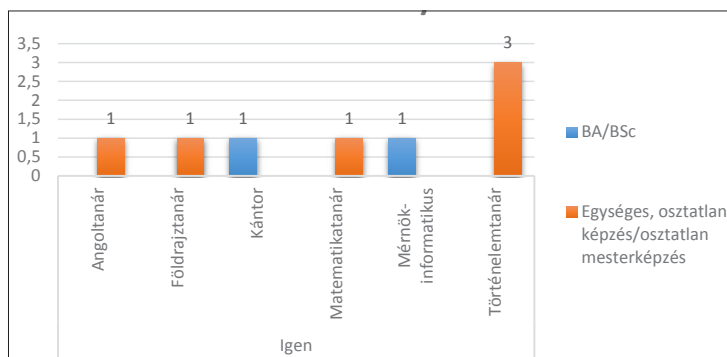
21. ábra Diákhitel

Egyéb felsőfokú tanulmányok

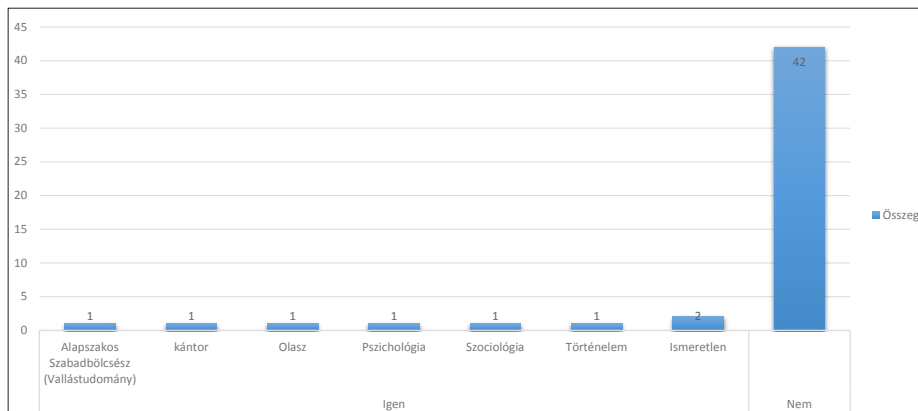
Az ötödik fejezetben a hallgatók egyéb felsőfokú tanulmányait vizsgáltuk.

Az osztatlan hittanár szak az ELTE-n egy szakpárral együtt működik. Az egyéb párhuzamos tanulmányokat ez a kötelező szakpár határozza meg. Feltehetőleg ezek a diagramon látható egységes osztatlan mesterképzések is. A kántor BA szakon tanuló hallgató valószínűleg az EHE-n végzi egyéb tanulmányait is. Feltehetőleg tehát a mérnök-informatikus BSc szakon tanuló hallgató az, aki egészen más tanulmányokat is végez párhuzamosan.

22. ábra: Jelenleg végzett egyéb szak

A válaszadók közül 8 hallgátónak van már felsőfokú végzettsége. Az ismertek közül mindenkinek bölcsészettudományi területről, de más szakról.

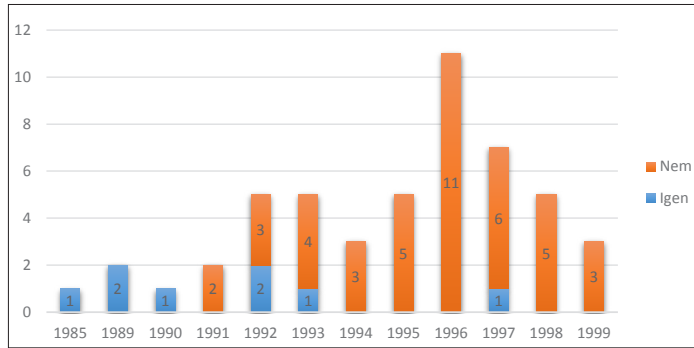

23. ábra: Felsőfokú végzettség

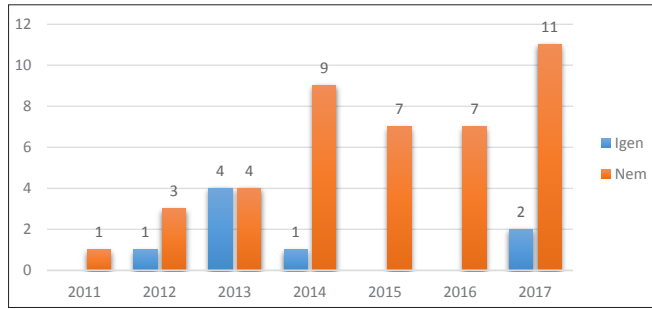
Jól megfigyelhető, hogy a mintában szereplő hallgatók közül az idősebbeknek van felsőfokú végzettsége, hiszen nekik volt már idejük egy másik szakot elvégezni. A 8 felsőfokú végzettséggel rendelkező hallgató közül 7 fő 1985–1993 között született. Az 1994–1999 között született 34 hallgató közt viszont csak 1 főnek van felsőfokú végzettsége.

Érdekesség, hogy a mintában szereplő 8 felsőfokú végzettséggel rendelkező hallgató fele 2013-ban kezdte meg tanulmányait.

24. ábra: Felsőfokú végzettség – születési év szerint

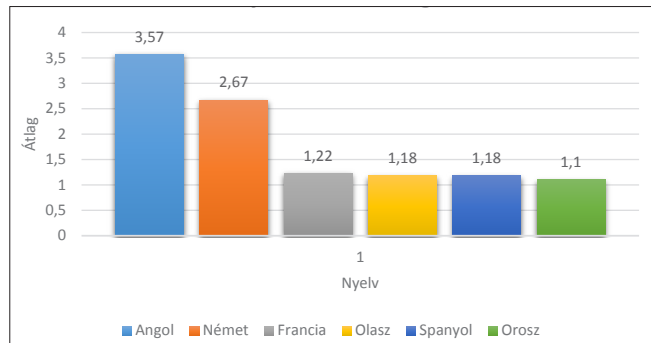
25. ábra: Felsőfokú végzettség – a kezdés éve szerint

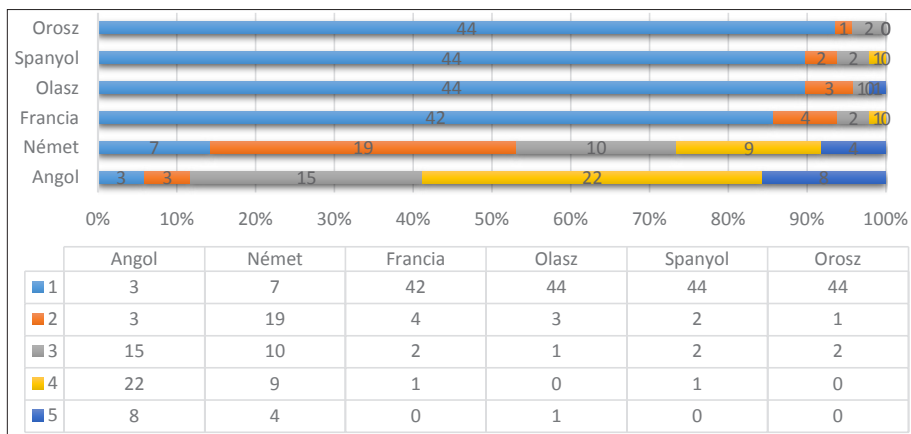

Nemzetközi tapasztalatok

A választ adó hallgatók közt az angol és a német nyelvtudás a legerősebb. A hallgatók többsége angolul beszél a legjobban. Az angol nyelvtudás átlaga 3,57 ötös skálán. Csak 3 ember van, aki egyáltalán nem beszél angolul. 22 fő beszél jól és 8 fő nagyon jól angolul, ez kimagasló. A némettudás átlaga 2,67 ötös skálán. A németet beszélik legtöbbször közepesen: 19 fő kicsit, 10 fő közepesen beszél németül. A francia, olasz, spanyol, orosz nyelvtudás alacsony. 1 fő beszél csak magas szinten az olasz nyelvet, feltehetőleg az olasz szakot végzett hallgató.

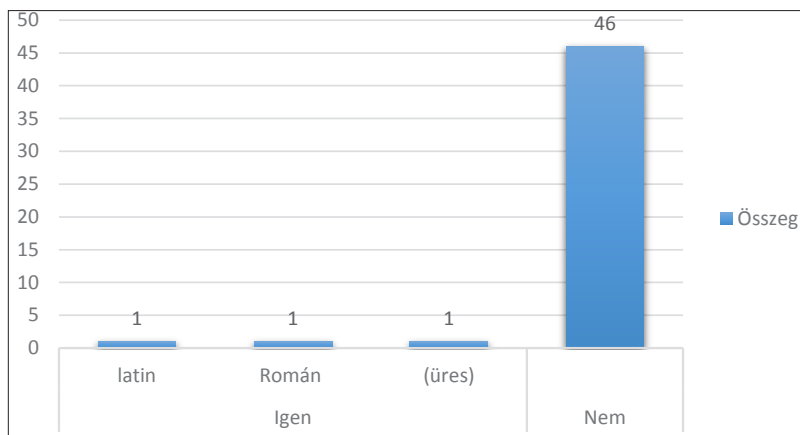
26. ábra: A nyelvtudás átlaga

27. ábra: Nyelvtudás

Egyéb idegen nyelveken kevesen beszélnek. Románul feltehetőleg a romániai születésű hallgató beszél. A románul és latin nyelven beszélő hallgató is közepes szinten beszéli az adott nyelvet.

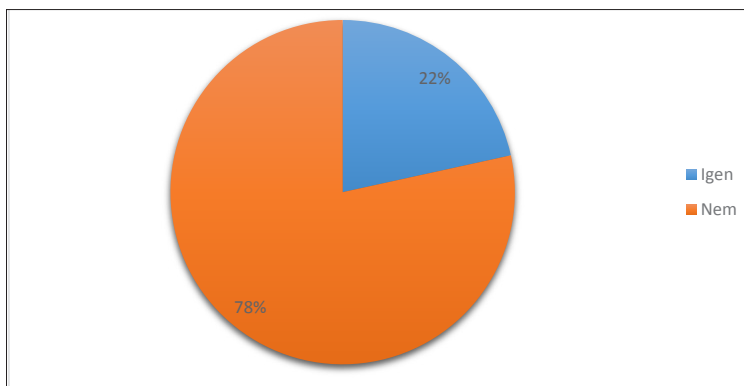

28. ábra: Egyéb nyelvtudás

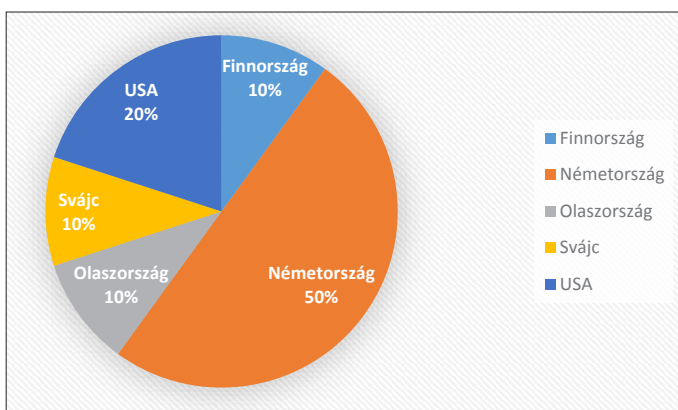
A választ adó 51 hallgató közül 11 folytatott felsőfokú tanulmányokat külföldön. A külföldi ösztöndíjas hallgatók fele, azaz 5 fő Németországban tanult. A kérdőívben szereplő hallgatók körül ezenkívül még ketten tanultak az USA-ban, és 1-1 személy Finnországban, Svájcban, Olaszországban.

A külföldi tanulmányok időtartamaként 9 hónapot jelöltek meg legtöbbször. A többség – 8 fő – egy alkalommal volt külföldi ösztöndíjon. Kétszer és ötször is egy-egy ember volt kint, ketten pedig nem voltak kint egy egész szemesztert.

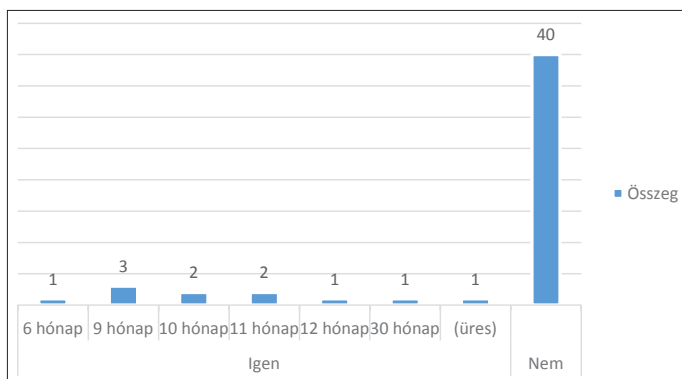
29. ábra: Külföldi tanulmányok

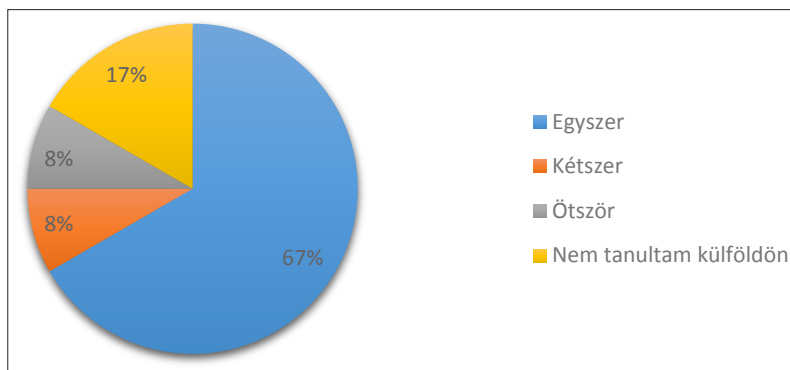

30. ábra: Külföldi ösztöndíj helye

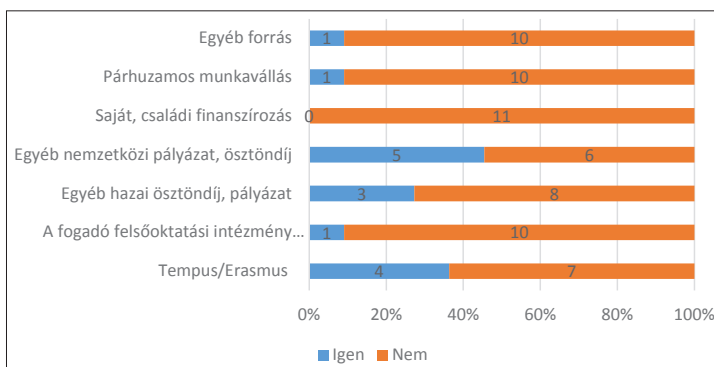
31. ábra: Külföldi tanulmányok időtartam szerint

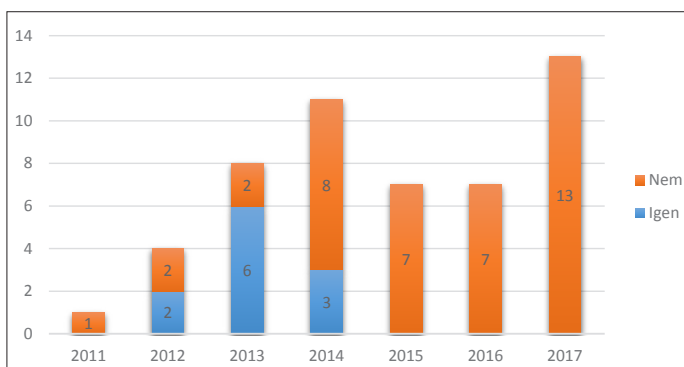
32. ábra: Külföldi ösztöndíj hány alkalommal

Külföldi tanulmányaikat a legtöbb esetben Erasmussal (négyen) és egyéb nemzetközi pályázatokkal (öten) finanszírozták. Saját, családi finanszírozással nem volt senki sem a válaszadók közül ösztöndíjon.

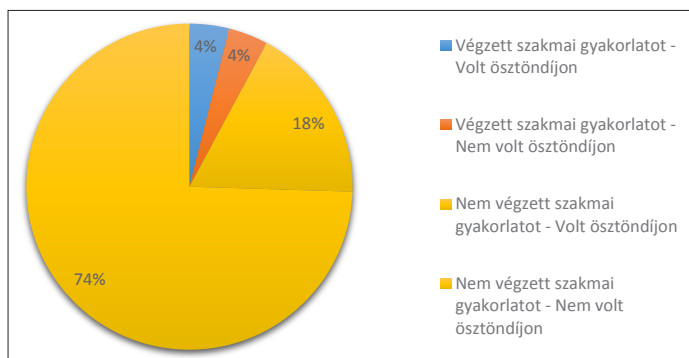
33. ábra: Külföldi tanulmányok finanszírozási formája

Külföldi tanulmányokat a régebb ideje az EHE-n tanuló hallgatók folytattak. Mind a 11 külföldön tanult hallgató 2012–2014 között kezdett.

34. ábra: Külföldi tanulmányok a kezdés éve szerint

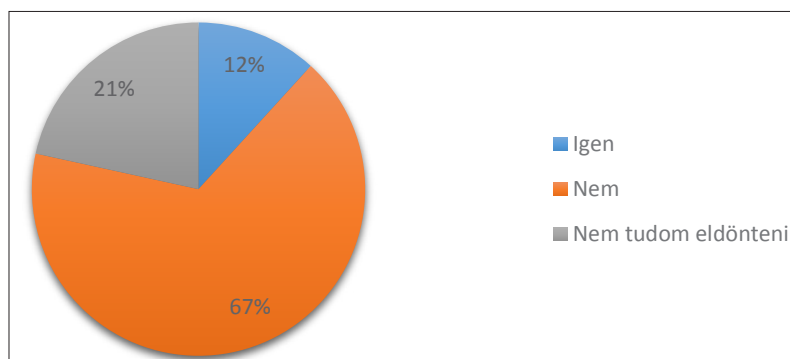
35. ábra: Szakmai gyakorlat külföldön

Külföldi szakmai gyakorlatot csak kevesen végeztek a válaszadók közül, összesen négyen. A kik külföldi tanulmányaik alatt folytattak gyakorlatot, mind Németországban voltak. Kettőn a külföldi ösztöndíjtól függetlenül végeztek gyakorlatot.

A végzés után a többség, 34 fő nem akar külföldön dolgozni a válaszadók közül. 6 hallgató biztosan szeretne külföldön munkát vállalni, a kutatásban részt vevő további 11 személy nem tudja eldönteni.

36. ábra: Végzés utáni külföldi munkavállalás

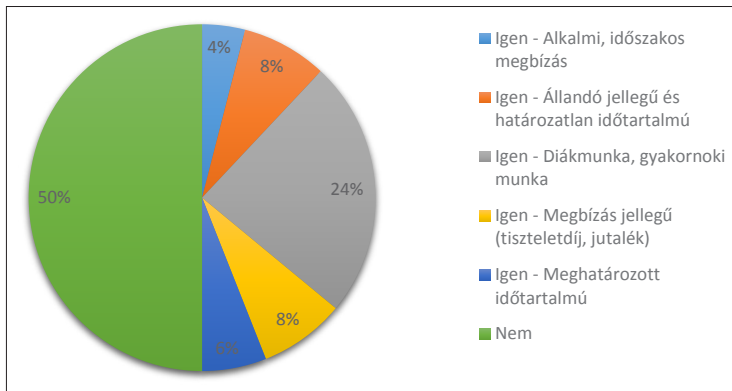

Kapcsolódás a munka világához

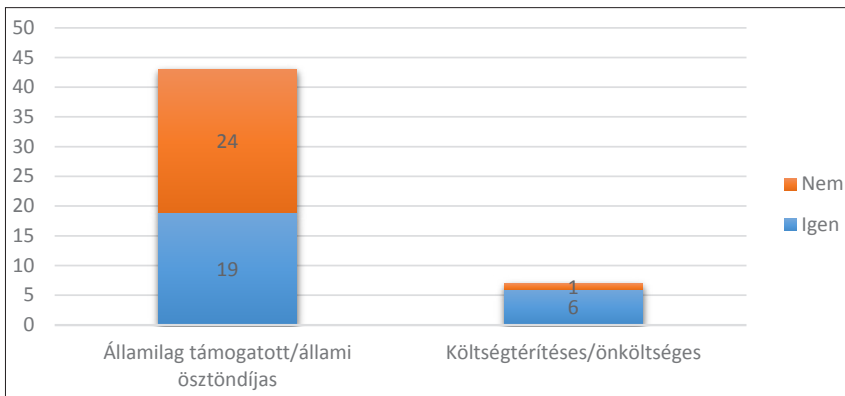
A hetedik, egyben utolsó fejezetben a hallgatóknak a munka világához való kapcsolódását vizsgáltuk.

A válaszadó hallgatók egyik fele, 25 fő valamilyen formában dolgozik, a másik fele nem dolgozik. A dolgozó tanulók fele, 12 fő diákmunkát folytat. Állandó, határozatlan időtartamú munkát csak kevesen, 4 fő végez.

A költségtérítéses/önköltséges finanszírozási rendszerben tanuló hallgatók nagy része dolgozik a tanulmányai mellett. Hipotetikusán az önköltséges hallgatóknak a tandíj is egy ok lehet a munkavégzésre.

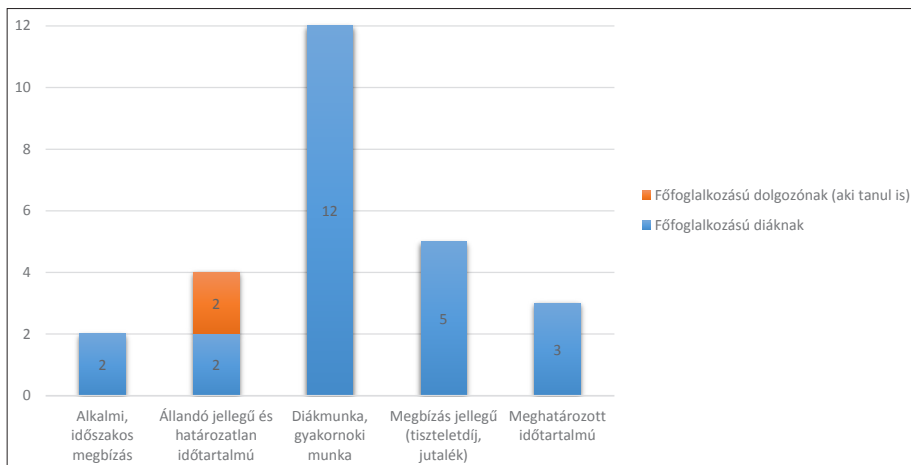

37. ábra: Jelenleg dolgozók

38. ábra: Jelenleg dolgozók - a tanulmányok finanszírozása szerint

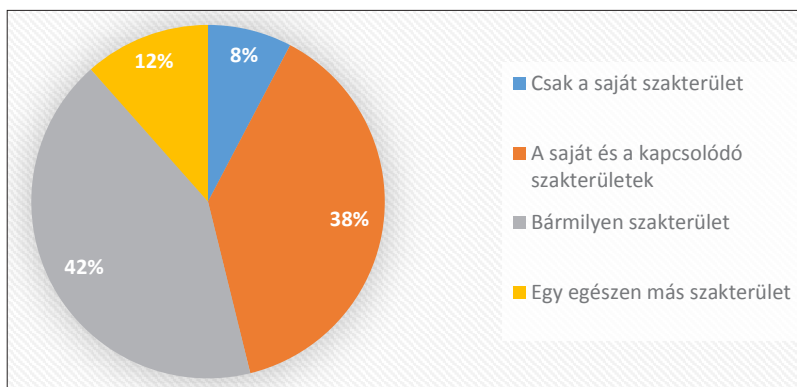
Főfoglalkozású dolgozó, azok között fordul csak elő, akiknek állandó, határozatlan idejű munkája van.

39. ábra: Főfoglalkozású - munkaviszony szerint

A dolgozók felének kapcsolódik a munkája a tanult szakterülethez (2 fő csak a saját, 10 fő a saját és kapcsolódó szakterületen dolgozik). Feltehetőleg ők a hitoktatásban dolgoznak, vagy más munkát végeznek az egyházban, a más szakterülethez tartozók pedig a diákmunkások lehetnek.

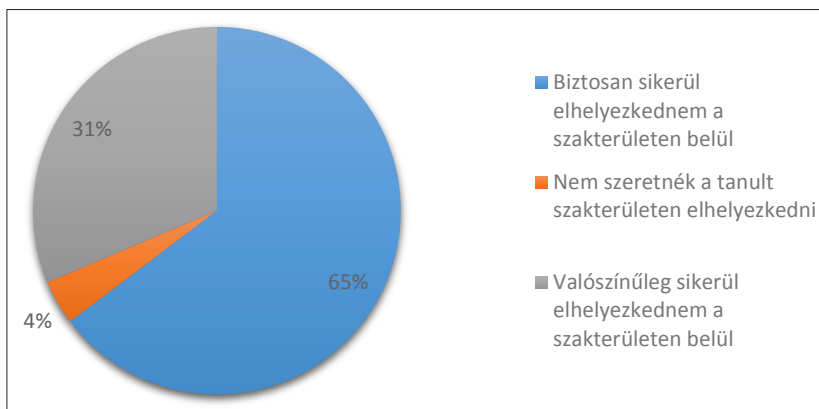
40. ábra: Munka – Szakterületen végzett tanulmányok

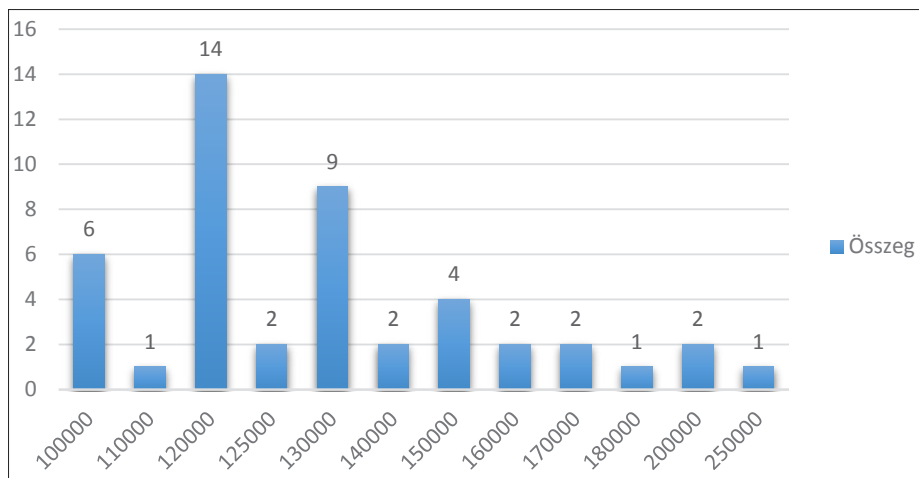

A többség, 33 fő szerint biztosan sikerül majd elhelyezkednie a szakterületen belül. Csak 2 fő az, aki nem akar a tanult szakterületen dolgozni.

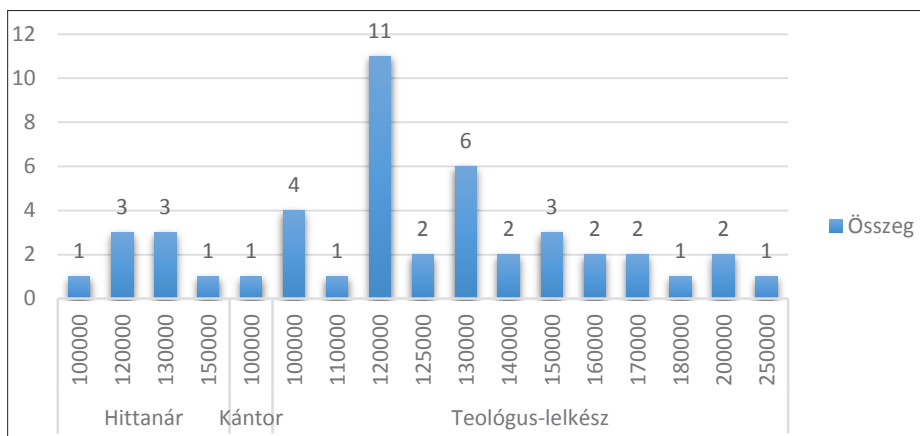
A válaszadók becsült friss diplomás átlagkeresetének az átlaga 134.348 Ft. A legkisebb összegnek 100.000 Ft-ot becsülték, legnagyobb összegnek 250.000 Ft-ot. A hittanárok kevesebbre becsülik jövőbeli átlagkeresetüket, mint a teológus-lelkész szakosok. A hittanárok 125.000 Ft-ra, a teológus-lelkész szakosok 137.297 Ft-ra becsülik átlagkeresetüket.

41. ábra: Szakon belüli elhelyezkedés

42. ábra: Becsült friss diplomás átlagkereset

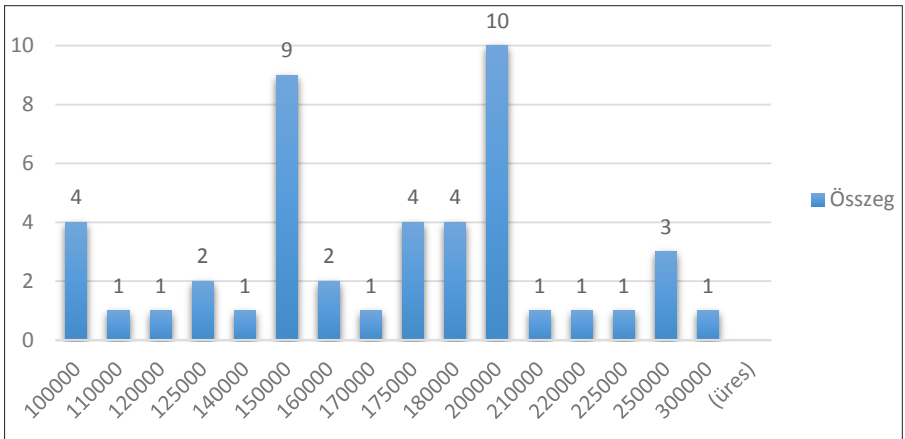
43. ábra: Becsült friss diplomás átlagkereset szakok szerint

A válaszadók elégedett friss diplomás átlagkeresetének az átlaga 173.587 Ft. A legkisebb összeg 100.000 Ft, a legnagyobb összeg 300.000 Ft, amivel elégedettek lennének a kutatásban részt vevők. A hittanárok kicsivel magasabb átlagkeresettel lennének elégedettek, mint a teológus-lelkész szakosok. A hittanárok átlagosan 181.875 Ft-tal, a teológus-lelkész szakosok átlagosan 173.98 Ft-tal lennének elégedettek friss diplomásként.

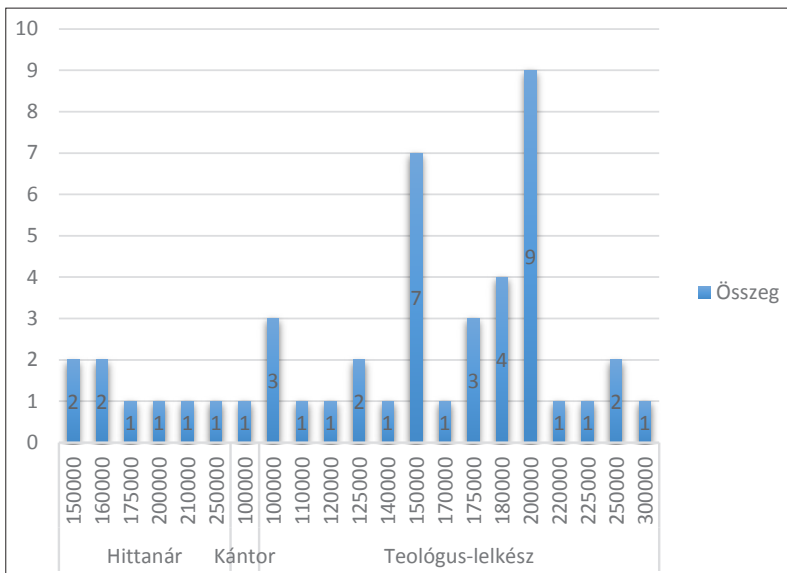
A vizsgált hallgatók nagyrésznél a szakmai, intellektuális fejlődés volt a fő motivációja a diplomaszerezéshez. A második legfontosabb motiváció a társadalmi megbecsülés a válaszadók körében. Ez a válasz a 2017-ben belépők körében volt a legnépszerűbb, ott a többségnek ez a fő ok a diplomaszerezésre, és a többi évhez képest is magas a számuk. Érdekes, hogy a magas jövedelem és a külföldi munkavállalás a kérdőívet kitöltők között nagyon keveseket motivált csak, pedig azt gondolhatnánk, hogy az egyetemi tanulmá-

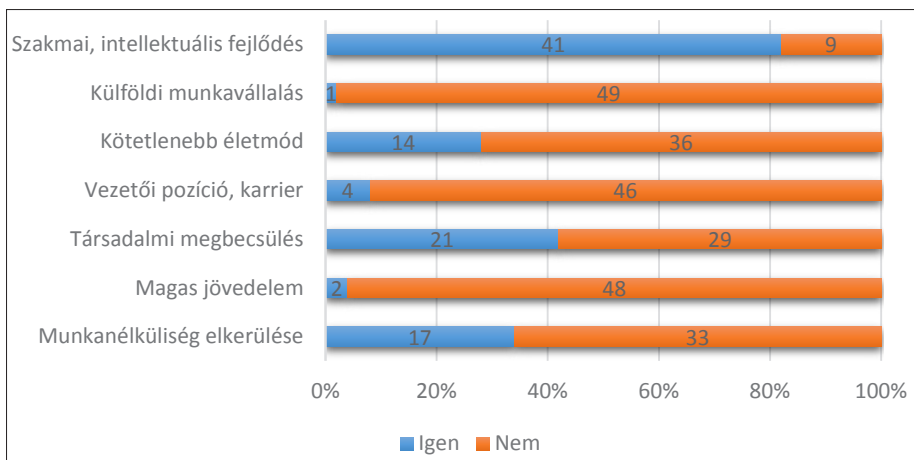
nyoknak ez két fő mozgatórugója lehet. Az EHE-re tehát nem a magas jövedelem, a jobb életkörülmények elérése miatt jönnek tanulni az emberek. Ezekből az adatokból is érződik, és mondhatjuk hipotetikusán, hogy a teológus-lelkészi és a hittanári pálya a hallgatóknak több, mint egy szakma: hivatás.

44. ábra: Elégedett friss diplomás átlagkereset

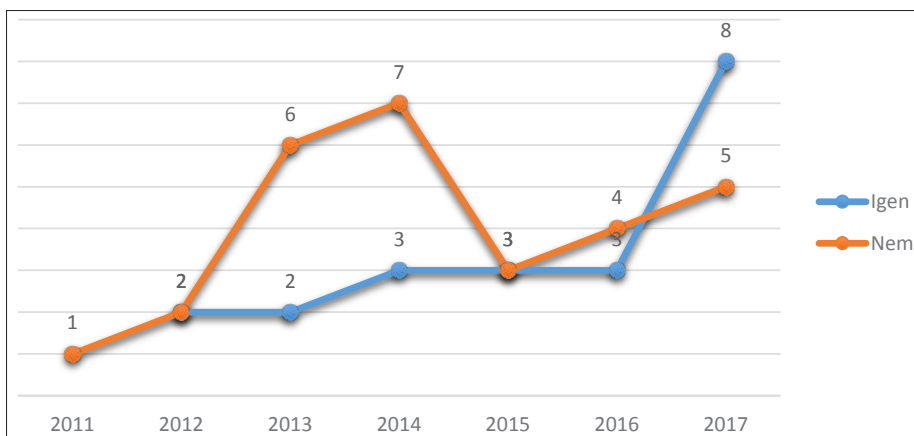

45. ábra: Elégedett friss diplomás átlagkereset – szakok szerint

46. ábra: Motivációk a diplomaszerezéshez

47. ábra: Társadalmi megbecsülés a kezdés éve szerint

LUKÁCS MÁTÉ ANDRÁS
szociológus, teológiai hallgató

Pályakövetés

Dr. Orosz Gábor Viktor, egyetemi docenssel az Evangélikus Hittudományi Egyetemen működő diplomás pályakövető rendszer céljairól és eredményeiről beszélgettünk.

– Mit takar a diplomás pályakövető rendszer és az Evangélikus Hittudományi Egyetem Alumni programja? Mi a célja?

– A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény 34. § (6) bekezdése rögzíti, hogy a felsőoktatási intézmények – önkéntes adatszolgáltatás alapján – ellátják a pályakövetés feladatait, melynek keretében figyelemmel kísérik azoknak a munkaerő-piaci helyzetét, akik náluk szereztek oklevelüket. A Diplomás Pályakövetési Rendszer (DPR) olyan gyakorlatok összessége, melyek közvetlen visszajelzést biztosítanak a képzések hatékonyságáról. Ezek alapján az Evangélikus Hittudományi Egyetem megszervezi az intézményi pályakövetés feladatait ellátó rendszerét, kialakítja annak pénzügyi forrásait, szervezeti felépítését, informatikai hátterét, valamint beszámolási rendszerét. Biztosítja továbbá a jogszabályoknak megfelelő adatkezelést és adattárolást és a minőségbiztosítás feltételeit.

A DPR lényege, hogy az egyetemen végzett hallgatók életútját kövessük, folyamatos kapcsolattartás révén információkra tegyünk szert a munkába állás tapasztalatairól, az egyházunkon belüli foglalkoztatottsági jellemzőkről, a szerzett ismeretek alkalmazhatóságáról, felmerülő továbbképzési igényekről. Az Alumni (öregdiák) komplex szolgáltatási rendszert és szervezetet jelent az egyetemen, amely szorosan kapcsolódik az intézményi DPR-rendszerhez. Az Alumni lehetővé teszi az egyetem és végzett hallgatói közötti kapcsolat kiépítését, a kapcsolatok megerősítését. Elősegíti az egyetemi hagyományok ápolását, közösségi programok szervezése révén elősegíthető a hallgatók és oktatóik közötti kapcsolatok ápolása. Fontos az egyetemi közösségi lét erősítése a különféle kulturális, tudományos alkalmak szervezése révén.

– Milyen visszajelzéseket kaptatok eddig a végzettektől?

– A diplomás pályakövető felméréseken keresztül több, az egyetemi képzést segítő információra tettünk szert, amelyeket az érintett tanszékekkel megosztunk, hogy a képzés hatékonyságát ezáltal is növeljük. Fontosak ezek a konkrét információk és gyors visszacsatolásuk a képzésbe. Felméréseink elérhetőek az egyetem DPR-Alumni honlapján. Nagy örömet jelentettek mindannyiunk számára azok a találkozások, amelyeket az öregdiákok számára szerveztünk: a testvéri beszélgetések és a szakmai kérdésekről való közös gondolkodások. Az együttlétek során a hangsúly a Krisztusban megélt egységre és a lelki közösség fontosságára került. Hiszen tudjuk jól, hogy elsősorban nem szimpátia, érdek vagy közös szenvedélyünk miatt tartozunk össze, hanem Krisztusban, aki követésére és szolgálatára hívott el mindannyiunkat. Jó volt érzékelni a fraternitás örömét, a fiatalos lendületet és az elkötelezett szolgálat tapasztalatának felemlegetett élményeit is. Terveink szerint az egy, három, öt és tíz éve végzetteket szeretnénk rendszeresen meghívni az öregdiák-találko-

zókra, de ez nem zárja ki annak lehetőségét, hogy más, korábban végzett évfolyamokkal egyeztetve, számukra is szervezzünk alkalmakat.

– Hány öregdiák-találkozót sikerült eddig megszervezni?

– Eddig négy saját szervezésű alkalom valósult meg. A lelkész- és hittanárképzés sajátosága, hogy a munkába állást követően nagyon sok más kollegiális alkalomra nyílik lehetőség egyházunk szervezésében is az Alumni-találkozókon kívül, ahol végzett hallgatóink együtt lehetnek, tapasztalatokat cserélhetnek, de akár jó értelemben „nosztalgizhatnak” is.

– Mennyire nehéz összehozni a végzett lelkészeket?

– Változó. A 2017-es esztendő nehéznek bizonyult. Értelemszerűen végzett hallgatóink rendkívül elfoglaltak egyébként is, de az emlékév kapcsán még inkább. Ebből következően idén tavasszal nem sikerült a kiválasztott évfolyamot összehívni, remélem, 2018-tól ismét meg tudjuk valósítani kitűzött célunkat, az évi két találkozót, illetve nagyobb szabású rendezvényekben is gondolkodunk.

– Az egyetem a felvételi előtt reklámkampányt folytatott a teológiai tanulmányokon gondolkodók megnyerésére. Mit lehet elmondani erről? Hogyan látjátok, eredményes volt-e az agitáció?

– Mindenképpen. Az iskolák vezetői, tanárai és hallgatói is szívesen fogadták a *Hívás* című füzetet, amelyet kollégáim állítottak össze. Mind a mai napig jó kézbe venni, mert friss, fiatalos összeállításokat tartalmaz. Ugyanez mondható el a kozossegben.hu honlapról is, amely tartalmában részben megegyezik a füzettel, ugyanakkor több interaktív elemmel egészül ki. Egyebek mellett videókat is találhatunk rajta, amelyeken teológushallgatók beszélnek pályaválasztásukról, valamint fiatal lelkészekkel készült interjúk hallgathatók, de a Korál-sziget koncertje is hallgatható, vagy a látogató betekinthez a leutóbbi Szélrózsa eseményeibe. A honlap látogatottsága egyébként elég magas, mind a mai napig eléri a napi negyven–ötven egyéni látogatót. Egyházunk médiafelületeinek egyik érdekes színfoltjává lett, amit jó néha felkeresni, mert nagyon pozitív képet mutat azokról a szolgálati területekről, ahol hallgatóink a végzés után, de részben már előtte is kibontakoztathatják tehetségüket.

– A program népszerűsítésére kisfilmek is készültek. A filmek miért tetszenek neked?

– Két okból is. Az első inkább személyes. Nekem különleges élmény volt kampányfilmet forgatni, olyan tartalmakat és üzeneteket kiemelni és mozgóképen megjeleníteni, amelyek a lelkesi hivatás realitását közvetítik a fiatalok számára úgy, hogy közben érdeklődést keltenek a fiatalokban. Győri András Timótheus személyében profi segítséget kaptunk, feleségem, Veres Andi Palinta pedig nagyon jó riporternek bizonyult, mert olyan kérdésekre kereste a választ az interjúk során, amelyeket a pályaválasztás előtt álló fiatalok is megfogalmazhatnak a maguk számára. Másrészt a videókban szereplő lelkészekre elismeréssel tekinthettem. Eredetiségüket megtartva, elkötelezetten végzik szolgálatukat, és rendkívül kreatív módon szólaltatják meg az evangéliumot abban a közösségben, ahová az Úr elhívta őket. Nagy élmény ezeket az utakat egyben látni. Ha az egyházat ritkábban minősítenénk statisztikák alapján, hanem inkább meglátnánk a jó értelemben vett kvalitatív változást és azokat az eredményeket, amelyeket lelkészeink elérnek, akkor meggyőződésem, hogy az egyházi

szolgálatba állás is vonzóbb lenne. Lehet számtanpéldában gondolkodni, de az nem nagyon vezet előre. A videóknak bemutatott lelkészek sem számokkal dicsekednek, de áttetszik munkájukon az evangélium ereje. Hiszem, hogy ez sokkal többekre van hatással, mint azt a statisztikai felmérések mutatják.

– Miben lehet megnyerő a lelkészi életpálya egy fiatal számára?

– Nagyon fontos, hogy a fiatalok milyen lelkésképet látnak a gyülekezetekben, és az is, hogy az egyház mennyire tiszteli és becsüli meg hivatásukat lelkiismeretesen gyakorló lelkészeit. Lényeges az életpályamodell kidolgozása. De ami a legfontosabb, az Krisztus vonzása. A lelkészi pályát nem azért választja valaki, mert jár mellé a céges autó és a szolgálati lakás, hanem mert Krisztus erre a szolgálatra hívja, és ennek a hívásnak nehéz ellenállni. Aki megtapasztalta, tudja, mit jelent ez. Az igehirdetés ügyének Krisztus nyeri meg a választottjait. Természetesen az elhívás mellett tudatosulnia kell a lelkészi szolgálatra készülők számára, hogy ezen a pályán különösen is igaz a szakmai kompetenciák folyamatos fejlesztése, és az ezt lehetővé tevő készségek begyakorlásának már az egyetemi évek alatt meg kell történnie.

HORVÁTH-BOLLA ZSUZSANNA

újságíró, teológus, kommunikációs munkatárs

www.kozossegeben.hu

Pillanatsfelvétel a tábori lelkészi szolgálatról

Utam a sereghez: hogyan lesz valakiből tábori lelkész?

Isten térképén a kincset jelölő X a kereszt – tréfálkoztunk Liszka Viktor ex-kórházlelkész barátommal, amikor közösen gondolkodtunk arról, hogy milyen úton próbáltunk eligazodni a lelkészi szolgálat különböző terepein. Fölveszi az ember a keresztjét, vagy ráadják?

Egy történet elmesélését számtalan ponton el lehet kezdeni, akár a kezdetektől is. A kereszténységhez és a Magyarországi Evangélikus Egyházhoz a saját értelemadást kereső motivációim és szellemtörténeti vizsgálódásaim alapján jutottam el, mert bár – mint útközben kiderült – családom mindkét ágon tradicionálisan evangélikus volt, a hitét otthon senki sem gyakorolta, és én sem voltam megkeresztelve. 12 évesen, apai nagyanyám összekötéseit felhasználva felvettem a kapcsolatot a szegedi lelkésszel, aki viharos gyorsasággal keresztelt meg és integrált a helyi egyházközség életébe. Az ő cseppet sem „papos”, viszont annál autokratikusabb, ugyanakkor széleskörű műveltséggel és univerzális orientációval rendelkező személyisége elementáris hatást gyakorolt rám, és gyakorlatilag lebetonozta a teológiára vezető utamat. Az egyházhoz való fordulásom eredeti, *intellectus quaerens fidem* jellegű vonulata viszont a mai napig meghatározó maradt.

A '90-es években, Budapesten eltöltött teológusévek az identitáskeresésem szempontjából súlyos kudarcnak bizonyultak: a hallgatók részéről tapasztalt szeretetlen, ostoba és erőszakos vulgárpietizmus, illetve belterjes klánmentalitás már az első pillanattól szavolta, hogy végig outsidernek éreztem magam. Ezt támasztja alá a rengeteg kiugrási kísérletem (voltam joghallgató, latin, bolgár, filozófia szakos, és jártam a Külkereskedelmi Főiskola nemzetközi kommunikáció szakára is a teológiai képzéssel párhuzamosan), valamint az, hogy földadva lelkészi ambícióimat, a diplomám kézhez vétele után közvetlenül a doktori képzésre jelentkeztem.

Az akadémiai élet sterilitásától fulladozva, gyakorlati megmérettetésre vágyva, 2005-ben végül mégis az ordinációmat kértem püspökömtől. Nagyon tudatosan, afféle utolsó rehabilitációs kísérletként kértem magam Orosházára, gyermekkori lelkész-példaképem mellé esperesi beosztott lelkésznek. A dolog pedig működött: átélve és megtapasztalva a gyülekezeti lelkésség majd minden aspektusát, rá kellett jönnöm, hogy az én outsider mentalitásomnak is van relevanciája az egyházban, az emberek nemcsak hogy igénylik az én lelkészi jelenlétemet, de *horribile dictu* még tisztelnek és szeretnek is.

Az igazi révbeérés azonban csak ezután következett: az orosházi „inasév” leteltével, 2007 júliusában, püspöki felkérésre kerültem a Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálatának protestáns ágához. Predestináció volt ez a javából, nem készültem én tábori lelkésznek, úgy kerültem bele ebbe a történetbe, mint Pilátus a Credoba.

Ma tíz, tábori lelkészként eltöltött esztendő után úgy látom, hogy sikerrel pozicionáltam magam az egyház egyik legmarginálisabb területére: a peremvidék peremére – ahol megtaláltam a saját lelkészi középpontomat. Véleményem szerint az igazán fontos dolgok valami egészen zavarba ejtő módon oly gyakran pont a peremvidéken történnek meg, ahol

egymástól eltérő, heterogén realitások találkoznak. Örök outsiderként végre a helyemre kerültem: olyan emberek között szolgállok, akik sokszor semmilyen egyházi kötődéssel sem rendelkeznek, ugyanakkor végtelenül nyitottak a sztereotípiáktól eltérő impulzusokra, valamint a kegyes frázisokkal szemben az őszinteséget díjazzák. Az én karizmám az ő megszólításuk, jelenlegi helyzetemet pedig kiváltsággként élem meg, ahol korábban gyengeségnek tartott személyiségjegyeimből erőt kovácsolhattam.

Területbejárás: milyen kihívásokkal néz szembe a tábori lelkész?

Nullkilométeres tábori lelkészként az embert számtalan kisebb és nagyobb – a spektrumot tekintve a komikustól kezdve a groteszken át a megrázóig terjedő – kihívás éri.

A probléma forrása persze az, hogy a teológiai képzésbe érthető módon nem fér bele semmiféle differenciált, a tábori lelkészségre felkészítő oktatás, és a hadsereg sem biztosít ilyesmit. Ráadásul mióta 2004-ben eltörölték hazánkban a sorkatonaságot, jellemző módon fiatal lelkészeink mindenféle katonai tapasztalat nélkül kénytelenek megkezdeni a szolgálatukat. Azt pedig tudomásul kell venni, hogy a hadsereg egy külön kis mikrokozmosz, a saját kultúrájával, értékeivel, erkölcsével és nem utolsósorban nyelvezetével. Mint ahogy pedig egy idegen nyelvet is csak hosszú évek keserves erőfeszítésével lehet igazán megtanulni, így a tábori lelkész is folyamatos úton lét, vajúdás, születés és újjászületés révén találja meg önazonosságát. *Formatio et re-formatio militaris continua*. Az ember mindent a saját bőrén keresztül tapasztal meg, és a saját kárán tanul. Ezek a kisebb-nagyobb kudarcok az út során elbizonytalaníthatják az embert, de ha képes a nagyobb összefüggések rendszerébe helyezni őket, akkor megerősítik a hivatásában. A teljesség igénye nélkül álljon itt ízelítőül egy csokor az említett kihívásokból.

Nyelv

Lelkészként, a „logosz” felszentelt hordozójaként mindig is tudatában voltam a szó teremtő és pusztító, adott esetben megbetegítő vagy éppen gyógyító erejének. Alapvetően introvertált, a „fejében élő”, habituálisan elméleti emberként a saját terepem mindig is az introspekcióra, egyoldalú kommunikációra épülő, stilisztikailag érzékeny szövegek alkotása volt. Ez – a hétköznapi nyelvére lefordítva – képessé tett színvonalas prédikációk megalkotására, egyvalamit azonban rendre elfelejték figyelembe venni és a súlyának megfelelő módon kezelni: a befogadó közeget. A hadsereg berkein belül viszonylag szűk keresztmetszetet képvisel a hétről hétre templomaink padjaiban szocializálódó emberek csoportja. A nagy többség számára teológiai nyelvezetünk, simára koptatott, évszázados szófordulataink, jól ismert kontextusaink gyakran ingoványos terepnek bizonyulnak: ezek az emberek korántsem biztos, hogy jól fogják dekódolni az általunk sokszor unásig ismételt fordulatokat. Felejtethetetlen, izgalmakban igen gazdag

napokat jelentett, amikor az egyik karácsonyi prédikációm után a parancsnok behívott egy kis elbeszélgetésre, mert mint később kiderült, az ézsaiási „sötétséget” és „világosságot” a jelen lévő katonák nagy része kizárólag az MSZP és a Fidesz kontextusában volt képes értelmezni...

Időkorlát

A pontosság nem véletlenül katonai erény, háborút megnyerni nélküle lehetetlen. A katonák egyébként sem szeretik a bő lére eresztett szupersemmit, pláne ha szélsőséges időjárási viszonyok közepette, vigyázállásban kell végighallgatniuk. Soha véget érni nem akaró egyházmegyei közgyűléseken és nyúlós-ragadós lelkeszi munkaközösségi találkozókra edződött lelkeszeink közül talán nem én vagyok az egyetlen, akinek megfordult már a fejében, hogy egyházi alkalmaink nagy részét ez a dilettáns parttalanság, a(z idő)keretek nem ismerete veri agyon. Egyébként ez is hozzáállás kérdése. Én legalábbis szép, férfias kihívást látok abban, miképp lehet egy ideálisan húsz perces beszédet a rendelkezésemre álló három percben értelmesen közvetíteni. Ami pedig a legfontosabb: sose beszélj tovább, mint a vezérkari főnök. Soha...

Engedelmeség

Íme egy autentikus krisztusi erény, amelyben lelkeszeink, valljuk be őszintén, nem igazán jeleskednek. Pedig egy ősi mondás szerint annak, aki parancsolni akar, előbb meg kell tanulnia engedelmeskedni. A tábori lelkesz a honvédségi hierarchia szerves része, katonai rendfokozattal rendelkező tiszt vagy főtiszt, akire ugyanúgy vonatkoznak a szabályok, mint bármelyik lövészkatonára. Ez a nyelvre kicsit visszatérve azt jelenti, hogy a hadseregben a kommunikáció a legtöbbször meglehetősen egyoldalú, felülről lefelé jön, és úgy hívják, hogy parancs. Érdemes megfontolni azt is, hogy Mt 28,16–20 sem „missziói kérésként” híresült el.

Mobilitás

Tábori lelkesznek lenni egyet jelent azzal, hogy az ember könnyes búcsút vesz a komfortzónájától. A futásunkat el kell végezni, akár a legmaterálisabb szinten is. Már csak azért is, mert a tábori lelkesznek évente meg kell felelnie a honvédség által vele szemben fizikai felmérő (futás, fekvőtámasz, felülés) formájában támasztott kritériumoknak. Muszáj formában maradni, ha reformálni akarsz. Ha pedig egy tábornok valamilyen rendezvényen kedélyesen meghív egy négynapos harckocsilövészetre, akkor oda ildomos elmenni. Sőt, az ember örülhet, hogy nem négyhetes hadgyakorlatra hívták a Bakonyba – és akkor még

nem is beszéltünk a jellemzően hat-hét hónapos külszolgálatokról. Kicsit lazábbra véve a gyeplőt: az evangélium hirdetésének „alkalmas és alkalmatlan” idejéből nekünk mintha bő-
ségebben mértek volna az utóbbiból. Ez olyan nagyfokú rugalmasságot és tűrőképességet igényel mind a lelkész, mind a családja részéről, amire előre szinte lehetetlen felkészülni.

Egyensúlyérzék

Amikor az ember a béke vallásának felkent képviselőjeként az állam hivatalos erőszakszervezeténél szolgál, akkor egy kötéltáncos egyensúlyérzékével kell rendelkeznie, ha be akarja tölteni a hivatását. Kétségtelen, hogy az a közeg, amelyben működünk és hatni próbálunk, ugyanúgy hat ránk és formál minket: és nem mindig a legpozitívabb értelemben. Lövések között bizony néha óhatatlanul előfordul, hogy az embernek „le kell mennie kutyába”, ha eredményes akar maradni – de ennek az alászállásnak mindig funkcionálisnak kell lennie, és sosem szabad lenn maradni. A kulcsszó itt is bibliai: az emlékezet. Folyamatosan emlékeztetnünk kell rá magunkat, hogy „kik vagyunk és honnan jöttünk”, és hogy a katonaságnak mint lelkészre és lelkigondozóra van ránk szüksége, nem pedig mint botcsinálta, kontár pseudo-katonára.

Azimut-vonal a térképen: hangsúlyok a szolgálatunkban

A mögöttem álló bő tíz év tanulságait leszűrve bátran ki merem jelteni, hogy szolgálatunk elsősorban a *jelenlét* és kísérés *szolgálat*a. A lelkész ebben az idegen közegben nem kapja meg automatikusan azt a fajta tiszteletet és odafigyelést, amiről a gyülekezetben, hazai pályán oly sokszor azt gondolja, hogy szinte alanyi jogon, pusztán azért, mert Luther-kabátot hord, már jár neki. Jelen kell lenni a katonák közt, meg kell ismertetnünk magunkat és ismernünk kell őket, ha azt akarjuk, hogy komolyan vegyék azt, amiről beszélünk. A kapcsolatokat ápolni kell és frissen kell tartani, az embereket pedig el kell kísérni a legszélsőségesebb határhelyzetekbe is – oda, ahová józan civil ember egyébként magától semmi esetre sem menne. A lelkész ezekben a helyzetekben egy nagyon erős szimbólum, egy jel lehet: az emberré vált Isten üzenete egy elembertelenedett világban. Evangélikus teológusként valahol mélyen egyetértek Paul Tillich azon megállapításával, hogy az emberi létezésünkre adott válaszok az evangéliumok szerint adódtak: a mi feladatunk maguknak a kérdéseknek a megtalálása, melyekre ezek válaszolnak. Ahhoz viszont, hogy segítsünk megtalálni, felszínre hozni és jól megfogalmazni a katonáinkban feszülő kérdéseket, nekünk is jelen kell lenni a vihar epicentrumában, az életükben, választott hivatásukban.

NÁNAI LÁSZLÓ ENDRE

tábori lelkész, püspök-helyettes

Az iskolalelkészség

Az iskolalelkészség törvényi háttere

Főállású iskolalelkészt minden olyan evangélikus köznevelési intézmény köteles alkalmazni egyházunk törvénye szerint, amelynek 300-nál több tanulója van.¹ Az iskolalelkésznek az iskola a szolgálati helye-területe, és az iskola költségvetésének a terhére alkalmazzák, de szolgálati jogviszonyban a fenntartóval áll, nem pedig az adott intézménnyel, tehát a munkáltatói jogokat nem az iskola igazgatója gyakorolja felette.² (Ez a törvénymódosítás 2013. január elsejével lépett életbe, előtte az iskola alkalmazottja volt az iskolalelkész.)

A törvény általánosságban megfogalmazza, hogy az iskolalelkész feladata

„a) az intézményvezetővel együttműködve az intézmény keresztyén szellemiségének biztosítása,

b) az alkalmazottak, a szolgáltatás igénybevevőinek és hozzátartozóknak lelkipendozása, valamint segítése, irányítása a gyülekezeti élet felé,

c) istentiszteletek, áhítatok, bibliaórák, hittanórák szervezése, illetve megtartása,

d) ökumenikus kapcsolatok ápolása,

e) részvétel a területileg illetékes egyházmegye lelkeszi munkaközösségének, valamint az intézménytípusra meghatározott lelkeszi munkaközösség munkájában.”³

Az iskolalelkész mint hittantanár

A törvény kimondja, hogy az iskolalelkész választásánál előnyt jelent a pedagógusi végzettség, de ez az irányelv ritka esetekben alkalmazható.⁴

Az iskolalelkész hittanórákat is tart (korábbi szabályozás szerint a pedagógus-óraszám felében, most már mindenkinek a saját szerződésében külön van ez szabályozva, esetemben ez maximum heti 10 óra volt), ennek kettős szerepe van. Egyrészt segíti a diákokkal való személyes kapcsolatok alakulását, hogy rendszeresen találkoznak a lelkésszel a héten, könnyebb a megszólíthatóságunk, emberközelibbek vagyunk, másrészt (és valljuk be, valószínűleg ez a főbb szempont) a fizetésünk egy részét így a hittanórák normatívájából fedezik. Megvan a hátránya is ennek a kettős, tanári-lelkeszi szerepnek, elég kérdéses a lelkipendozói szerep egy olyan viszonyban, ahol amúgy osztályzattal értékeljük a diákokat.

A lelkeszi szerep nem abban különíthető el a tanári szereptől, hogy az oktatáson kívül nevel is. „A tanár sem csak a tananyag átadására törekszik, hanem a diák személyére, magá-

¹ 2005. évi VIII. törvény az Egyház intézményeiről 67. §.

² 2005. évi VIII. törvény az Egyház intézményeiről 30. § (3).

³ 2005. évi VIII. törvény az Egyház intézményeiről 30. § (6).

⁴ 2005. évi VIII. törvény az Egyház intézményeiről 67. §.

néletére is figyel. A tanár is törekedhet bizalmon alapuló kapcsolatra a diákokkal ...” (CSEPREGI 2012, 80–81. o.) Az iskolalelkészi szerephez tartozó feladatok nagy részét egy elhivatott tanár is ellátja. A problémát inkább abban látom, hogy pillanatnyilag (vagyis már jó ideje) a tanárok munkakörülményei (óraszám, adminisztrációs kötelességek, megélhetési gondok) akadályozzák, hogy az oktatáson kívül minőségi időt töltsenek a gyerekek körében. Ezért van az iskolalelkésznek még nagyobb szerepe, aki alacsony óraszámban tanít, így nagyságrendekkel több idővel és lelki energiával tud a gyerekek és a kollégák felé szolgálni.

Az iskola – a magyar oktatási rendszerhez híven – nem éppen személyiségközpontú. Minden pedagógiai képzés, reform, stb. ellenére a frontális tanítási módszer a legáltalánosabb, diákjaink ehhez vannak szokva. Ebben a helyzetben – akár tetszik nekem, akár nem, de az ő szemükben mégis a tanári kar része vagyok – előfeltevéseikben engem is ilyen tekintélyelvű, a megoldásokat, tudnivalókat készen eléjük táró szereplőnek tartanak. (vö. KLEIN 2007, 12–18. o.)

Lelkész az istentiszteleti alkalmakon

A lelkeszi szerep látványosan lelkeszi része a hétkezdő áhítatok és az ünnepi istentiszteletek tartása. Ezeket nem lehet és nem is kell törvényben szabályozni, számos helyi jellegzetesség és hagyomány befolyásolja (lásd MAGYARKUTI TÓTH 2012, 31–38. o.) Számos kihívást rejtenek magukban, hiszen nem egy szokványos, tradicionális gyülekezethez szólunk a liturgia és az igehirdetés mondataival, egyszerre ülnek ott az erős evangélikus kötődésük miatt evangélikus iskolába íratott gyerekek, ott dolgozó felnőttek és az egyházzal az iskolán kívül semmilyen kapcsolatban nem állók. Egyszerre szólunk gyermekekhez és felnőttekhez, közöttük tanárokhoz és technikai dolgozókhoz. Evangélikus háttérűekhez és más felekezetekben gyökerező testvérekhez. „Az evangélikus iskola mindig ökumenikus közösség, így annak lelkesze is ökumenikus közösség lelkipásztora.” (WAGNER 2012, 103. o.) Az evangélikus iskolák így egy-egy sajátos gyülekezetet alkotnak (vö. RIBÁRSZKI 2012, 39. o.).

Csendesnapok

Átmenet a látványos és láthatatlan lelkeszi feladatok között a csendesnapok szervezése, vezetése. A látványos részbe tartozik annyiban, hogy a programok szervezése a lelkész kezében fut össze, ő az „arca” az intézményben a napnak. Láthatatlan, mert a diákok, dolgozók számára nem feltétlenül nyilvánvaló a tervezett program lelki, teológiai célrendszere, ők a befogadói oldalról, a „célközönség” felől szemlélik. Intézményenként eltérő az ilyen napok száma, a Podmaniczkyban az én szolgálati időm alatt az éves naptár szerint egy diák- és egy tanári csendesnap volt, de gyakorlatilag ide sorolható volt a karácsony előtti utolsó „tanítási” nap is. Ezeknek a napoknak

egyszerre célja az Isten előtti megállás, töltekezés, „a lélek lélegzetvétele” (PAPP 2012, 48. o.), egy-egy témának a körüljárása, a közösség építése. A csendesnap az egész iskolát megmozgató program, rengeteg szervezési kérdéssel. Optimális esetben ki tud alakítani a lelkész maga köré egy szervezői csapatot, nemrégén átvett iskolában ennek felfutása időt igényel (vö. PAPP 2012, 52. o.). Egyszerre kell a programnak érdekesnek, az adott korosztály(ok) számára befogadhatónak és teológiaiilag is tartalmasnak lennie. És mint minden nagy rendezvény előkészítése kapcsán, különösen, mert amúgy is feszített időszakokra (karácsony és húsvét előttre) esik általában az időpontja, számos feszültség születik a plusz feladatok miatt, melyeket bölcsen jó kezelni.

Az iskolalelkész mint lelkigondozó

A lelkigondozói hozzáállás természetesen megjelenik minden téren. Gottfried ADAM *A vallás az iskolai életben* című cikkében implicit és explicit dimenzióról ír az iskolai lelkigondozás kapcsán, az explicit gondozásnak három területét látja: 1. személyes beszélgetések, 2. csoportok kísérése, 3. közvetítés és összekötés (2009, 305–309. o.).

A személyes beszélgetésekhez (1) ideális esetben rendelkezésére áll az iskolalelkésznek egy saját, külön szoba, ám ez nincs minden intézményünkben. Én abban az irigylet helyzetben voltam, hogy volt lehetőségem az iskolaátvételnél egyeztetni a leendő körülményekről, és elég erősen tudtam ragaszkodni ennek a helyiségnek a kialakításához. Objektív körülmények miatt ez végül is nem egy külön terem, hanem egy kicsi iroda lett, de a beszélgetésekre teljesen megfelel. Az asztal, két szék mellé befért még két babzsák is, így felnőttekkel, nagyobb és kisebb gyerekekkel is számukra kényelmes körülmények között tudtam beszélni. (Jellemzően a kicsi gyerekek és a magukat éppen elvesztetten érző nagyobbak az öblös babzsákba szoktak lehuppanni, ilyenkor én is az ő magasságukba, a másik babzsákra ültem.)

A kapcsolatfelvételt sok modern csatorna segíti (e-napló üzenőfelülete, Facebook-chat, e-mail), ezek támogatják az implicit jelenlétet (SIMON – ZSÓRI-MENTS – GERLAI 2012, 63. o.). A jelenlétet az egyik legfontosabb szerepemnek érzem magam is az iskolában, és lelkigondozói szempontból is az egyik legértékesebb (ha nem a legértékesebb) idő az, amit szünetben, tanítás után az iskola folyosóin, udvarán, kapujánál töltök. A facebook is nagy segítséget nyújt abban, hogy lássam, ki az a gyerek, aki olyan lelkiállapotban van, hogy jó lenne megszólítani őt, lehetőséget teremteni számára a beszélgetésre. (A Facebookon külön azonosítóval, a lelkési e-mail címemhez tartozó profillal vagyok jelen lelkészként. Így elkülönül a szakmai a magánéletemtől, de ezen a profilon bárki az „ismerősömmé” lehet, elérhető vagyok azon a felületen, ahol sok diák a legtöbb időt tölti, ami ismerős terep számukra.)

A személyes beszélgetések céljára van, aki fogadóórát jelöl ki. Én kezdetben nem jelöltem ki erre a célra külön időszávot, úgy láttam jónak, hogy majd kialakul az erre megfelelő időpont, a parkban is ott érdemes kiépíteni a járdát, amerre az emberek járnak. A rendszer az volt, hogy ha a szobámban vagyok, és elérhető, akkor a szobámnak nyitva az ajtaja, bárki

bejöhet hozzám. Ez olyannyira bevált, hogy ha csukva volt az ajtó, a legritkább esetben kopogott be valaki. A krízishelyzetek kivételek, azok nem köthetők fogadóórai időponthoz. A tanári karral az volt az egyezségünk, hogy ha szükségét látom, elkérhetek óráról diákot (az az én felelősségem, hogy elkerüljem az olyan visszaéléseket, amikor valakinek a témazáró dolgozat idején lenne az elhunyt hörcsöge feletti fellángoló fájdalma).

A szülők számára nem volt érdemes külön időpontot kijelölni, ők a különböző élethelyzetük, munkabeosztásuk miatt annyira különböző ritmusban kerestek, és nem is kezelhetetlen gyakorisággal, hogy ennek semmi értelmét nem láttam.

A titoktartás a legnagyobb kincs és a legnagyobb vonzerő a gyerekek számára. Minden osztályban bemutatkoztam az iskolaátvétel utáni szeptemberben, és azóta is a belépő első évfolyamoknak. Minden osztályban beszélgettünk róla, mit is jelent az, hogy én itt felnőtt vagyok, de nem tanár, hanem lelkész. És minden osztályban a titoktartásra terelődött a legnagyobb hangsúly, ez keltette a legnagyobb érdeklődést. Ezzel kapcsolatban a legkedvesebb esetem volt, mikor visszakísértem egy második kislányt az osztályába, aki nálam volt beszélgetni (tanítói delegálásra, szülői beleegyezéssel többek közt azért, mert rendszeresen sírva fakadt az osztályban óra alatt). Mikor bementünk a terembe, egyik osztálytársnője nekem szegezte a kérdést, hogy „Mit mondott, miről beszélgetetek?“, mire egy fiúcska döbbsen hangsúllyal letorkolta, hogy „Na de X., az titok!”

Részből a gyerekek által nagyra becsült titoktartási kötelességből fakad, hogy gyermekvédelmi esetek a lelkesi szobában bukkannak napvilágra, olyan történetek válnak ott elmesélhetővé, melyekről senkinek nem tudtak vagy mertek beszélni. A közvetítés és összekötés területei közül (3) ezért az én gyakorlatomban a gyermekvédelemmel való kapcsolat volt a leggyakoribb, de időnként tanárok felé is segítettam az együttműködés alakításában, illetve volt, akinek a pszichiáterével konzultáltunk a segítség módjáról, illetve szülőt vontunk be a gyermekkel egyetértésben a folyamatba. Szülők maguk is megkeresnek pszichológust igénylő kérdésekkel, őket támogattam, biztattam a szakember felkeresésében. (Az a tapasztalatom, könnyebben keresnek meg mint lelkészt a gyermeket érintő problémákkal, biztatásra van szükségük, hogy nem szégyen pszichológushoz fordulniuk.) A tanárok felé való közvetítésnek azért van nagy szerepe, mert „[a] legtöbb gyerekek – ahelyett, hogy segítségben részesülne – sok esetben csak megbélyegzés jut, miszerint »rossz gyerek«, »lusta«, »szándékosan erőszakos« vagy »mérhetetlenül közömbös«” (SIMON – ZSÓRI-MENTS – GERLAI 2012, 76. o.).

A fenti szerzők azt szögezik le cikkükben, hogy mivel a tanárokkal, dolgozókkal való beszélgetések létrejöttéhez az iskolalelkész jelenlétére van szükség a munkatársak között, „szükséges, hogy az iskolalelkész a diákok mellett tanárok és az iskolai dolgozók között töltsen a munkaidejét, és ne elkülönülve, esetleg egy iskolalelkési irodában, ahonnan csak a hittanórák kedvéért dugja ki az orrát” (SIMON – ZSÓRI-MENTS – GERLAI 2012, 69. o.). Ez elég szélsőséges megfogalmazás, és nem is értek vele ebben a formában egyet. Talán vannak jobb infrastruktúrájú intézményeink is, de az én szolgálati helyem tanárija zsúfolt volt, nem alkalmas valódi beszélgetésekre, és a legkevésbé sem alkalmas alkotó munkára (pl. áhítatokra, igehirdetésekre készülés, pályázatírás stb.). Továbbá a tanáriiban a gyerekek számára szinte elérhetetlen az ember, ahhoz oda kell jönni az ajtóba, megkérni valakit, hogy hívjon ki. Persze a tanáriiban való jelenléte fontosnak tartom.

Praktikus, hogy ott van a vízforraló, a mikró, a hirdetőtábla, ezek mind-mind alkalmat teremtenek arra, hogy időt töltsék ott (teázás a lyukas órással, ebéd közös elköltése, ácsorgás a faliújság előtt). Igyekeztem a szünetekben sokszor „kint” lenni a folyosókon, udvaron, tanáriiban, de ezzel együtt úgy érzem, a külön szobának ezerszer több előnye, mint hátránya van. Persze ha központibb helyen lenne az épületben, az még ideálisabb lenne, de így is több a semminél. Azt azonban magam is tapasztaltam, hogy a tanárokkal több az „összefutottunk” alkalom. „Sajnos talán a legritkábbak azok az esetek, amikor a tanárok vagy a dolgozók maguk keresik meg a lelkeszt, időpontot vagy keretet biztosítva ezzel a kapcsolatnak, bár időről időre erre is van példa.” (SIMON – ZSÓRI-MENTS – GERLAI 2012, 69. o.) Azt tapasztaltam, hogy azok a tanárok kerestek meg keretek között, akiknek van élő gyülekezeti háttérük, és így tapasztalatuk/tudásuk arról, hogy a lelkész ilyen formában „használható”.

Csoportok kísérésére (2) több formában is sor kerülhet. Ennek egyik módja (de szerintem az idézett szerzőkkel ellentétben nem elsősorban) „olyan esetekben, amikor sok embert érintő válsághelyzetekkel foglalkozik az iskolai lelkigondozó” (SIMON – ZSÓRI-MENTS – GERLAI 2012, 71. o.). Az idézett cikk szerzői a csoportok kísérését gyakorlatilag kizárólag a liturgikus alkalmak felől közelítik meg. A lelkigondozói szakra írt szakdolgozatomban én éppen egy, az osztályfőnöki órák keretébe illeszkedő csoport folyamatát dolgoztam fel, melyben a cél a közösség építése volt, de ide sorolnám az egyik hittanecsoporthoz is. A hittanórák egész különleges területet alkotnak, alapvetően oktatási órák, de adott esetben mégis válhatnak lelkigondozói alkalommá. Egyik csoportom majdnem egy teljes tanéven keresztül működött gyakorlatilag lelkigondozói csoportként – hetente mindkét óránk első óra volt, úgy tudtuk kezdeni a napot, hogy körbe ültünk, és 20-25 perc alatt mindenki elmondta, mi van vele, minek örül, mi nehéz éppen. Sok nehéz élethelyzetet kísértünk végig így együtt abban az évben, a gyerekek is érezték ennek a támogatását, várták és igényelték ezeket a beszélgetéseket, én pedig láttam azt is, mennyit fejlődtek közben önismeretben, mennyivel jobban tudták megfogalmazni, megnevezni a bennük kavargó érzéseket. (És azt tapasztaltam, az órákból maradó 20 percben jobban tudok velük haladni a tananyagban is, mint előtte 45 perc alatt.) Én ezt a hittanecsoporthoz ezért ide, a csoportok kísérésének körébe sorolom, ellentétben az említett cikkel (SIMON – ZSÓRI-MENTS – GERLAI 2012, 74–76. o.), melynek szerzői, kiegészítve Adam Gottfried hármass csoportosítását, külön pontba sorolták a hittanórákat, és azokon kizárólag a tananyaghoz kapcsolódóan értelmezték a lelkigondozói feladatot (erkölcsi-etikai kérdések, melyek meghatározóak a diákok pillanatnyi élethelyzetében, bibliai történetek családdal, házassággal, fiatalsággal kapcsolatos részei).

De valóban, válsághelyzetben különösen hangsúlyos a szerepünk. Hála Istennek, nagyobb közösséget érintő válságot keveset éltünk át az iskolai éveim alatt, bár az egyéni tragédiák is hatnak egész osztályokra, tanári karra – például a bántalmazás miatt családból kiemelt osztálytárs, állami gondozásba került osztálytárs, öngyilkos szülő, szülőhalál.

Én személy szerint azt tartottam a legfontosabbnak az iskolalelkészességemben, hogy a saját istenhitemmel hitelesen és elérhetően jelen legyek az intézményben. Ez teszi lehetővé, hogy akár a liturgikus alkalmakon, akár hittanórán, akár személyes beszélgetésekben Isten és ember kapcsolatát szolgáljam.

HIVATKOZOTT MŰVEK

2005. évi VIII. törvény az egyház intézményeiről. http://zsinat.lutheran.hu/torvenyek/hatalyostoerve-nyek2012.január/2005_VIII_tv_2012_szept.pdf/at_download/file. Letöltés: 2015. május 12.
- ADAM, Gottfried 2009. A vallás az iskolai életben. 2. *Lelkipásztor*, 84. évf. 8–9. sz. 305–309. o.
- CSEPREGI András 2012. Iskolalelkész: tanár vagy lelkész? *Evangélikus Nevelés*, XI. évf. 1. sz. 79–88. o.
- KLEIN Sándor 2007. A tanulás szabadságától a szabadság tanulásáig. In: Carl R. Rogers – H. Jerome Freiberg: *A tanulás szabadsága*. EDGE 2000 Kiadó – Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest. 9–18. o.
- MAGYARKUTI Gyuláné TÓTH Katalin 2012. Iskoláink hétköznapi istentiszteleti élete. *Evangélikus Nevelés*, XI. évf. 1. sz. 31–38. o.
- PAPP Judit (2012) Csendesnap vagy szabadnap? *Evangélikus Nevelés*, XI. évf. 1. sz. 46–54. o.
- RIBÁRSZKI Ákos 2012. Istentisztelet az iskolában. *Evangélikus Nevelés*, XI. évf. 1. sz. 39–45. o.
- SIMON Attila – ZSÓRI-MENTS Orsolya – GERLAI Pál 2012. Iskolalelkész lelkigondozás evangélikus oktatási intézményben. *Evangélikus Nevelés*, XI. évf. 1. sz. 61–78. o.
- WAGNER Szilárd 2012. Az iskolalelkész szolgált jövője. *Evangélikus Nevelés*, XI. évf. 1. sz. 100–105. o.

DARVAS ANIKÓ

lelkész

www.facebook.com/ehedpralumni/

A kórház határvidék

Navigáció egészségügy és gyülekezet között

Térképészeti előleg

Isten térképén a kincset jelölő X a kereszt – tréfálkoztunk Nánai László tábori lelkész és püspökhelyettes barátommal, amikor közösen gondolkodtunk arról, hogy milyen úton próbáltunk eligazodni a lelkeszi szolgálat különböző terepein. Fölveszi az ember a kereszt-jét, vagy ráadják?

Sem filozófiai, sem pszichológiai szempontból nem lesz jó megközelíteni a kérdést, abban maradtunk inkább, hogy udvarias, de személyes terepszemle lesz ez részünkről.

Út a kórházlelkészségbe

A magam részéről úgy kerültem kórházba, hogy szeretett püspököm, Fabiny Tamás egyetemi hatodévem végén nem érezte időszerűnek a lelkészavatásomat. Teljesen igaza volt. Alternatívaként Nyíregyházára helyezett, és kórházi lelkigondozói szolgálatba küldött. Ezt lehet értelmezni úgy, hogy parkolópályára tett (és erre a kérdésre feltétlenül vissza fogunk térni néhány gondolat erejéig), vagy további készülési időt adott ezzel, de úgy is, hogy mélyvízbe dobott, ahol igazán át kellett gondolnom, hogy mit tudok vállalni és mit nem.

Számomra ez egyházi identitásom lombikprogramja is volt, mivel egyetemi éveim alatt a rendszeres teológia mellett szerettem volna elkötelezni magam, ez pedig teljes mértékben gyakorlati terep. Nyilván gyülekezeti közegben is gyakorlatra kell váltani a rendszeres felkészültséget (vagy annak hiányát), de a kórház ebből a szempontból talán még fókuszáltabb.

A hatodévemmel kapcsolatos problémát már akkor is éreztem, retrospektíve pedig nyilván még pontosabban látom. Akkoriban derült ki, hogy édesapám szervezetét megtámadta a rák, és február végén, tehát a hatodév második felében hunyt el. Ez markánsan rányomta bélyegét a mindennapjaimra, és a lelkészségre felkészítő gyakorlati év voltaképp a teljes szétesés jegyeit viselte, ezt mindenki érezte: mentorom, püspököm, a gyülekezet és magam is persze.

Nehéz megfogalmazni, hogy a kórházi munka milyen hatással volt rám egy olyan év után, ahol édesapám haldoklásának gyakran látogatott helyszíne szintén egy kórház volt. Végül nagyon mély emberi, spirituális és lelkeszi tapasztalatok, illetve döntések műhelyévé vált számomra, de azért ezt nem lehetett előre látni, és nagy lutrifaktort érzek benne. Ezt egyáltalán nem a püspöki elgondolás kritikájaként írom, mert abszolút elképzelhető, hogy Fabiny Tamás ismert annyira, hogy látta ezt a lehetőséget. Ugyanakkor szerintem egy komoly traumatizálódás sem lett volna kizárt, és ez azért elgondolkodtató.

A téma szempontjából egyelőre mégis engedjük el ezt a vonalat, mert jó irányt vett a történet, és olyan municiót adott nekem a lelkészséghez, ami nélkül egészen biztos, hogy kevesebb lennék a magánember és lelkész szervesen összekapcsolódó valóságában.

Hittudományi egyetemünk nem készíti föl külön, célzottan a kórházi szolgálatra, és van ugyan lelkigondozási tanegység, ami nagyon fontos, de a kórház határvidék, és az egyházi térkép elrongyolódott szélén van; erre máshogyan lehet és kell készülni. Ezt egy év után én is világosan láttam, és miközben Pilisre kerültem beosztott lelkési szolgálatba az ordinációm után, haladéktalanul jelentkeztem a Semmelweis Egyetem (SE) mentálhigiénés szemléletű lelkigondozói képzésére, és el is kezdtem ottani tanulmányaimat. Ez a képzés az Evangélikus Hittudományi Egyetemen olyannyira együttműködésben zajlik, hogy több lelkészünk is tanít ott, és tanított engem is.

Ezt én a kórházi szolgálatra készülőknek kötelezővé tenném, a gyülekezeti lelkészségbe készülőknek pedig jó szívvel ajánlanám. Azon kollégák közül, akik elvégezték, mindegyik arról számolt be, hogy mennyire sokat adott nekik munkájukban az SE.

Kéktúra a gyülekezetbe...

Ilyen körülmények között a gyülekezeti életemben is jelen maradt a kórház, amennyiben az SE képzésén tanultakat reflexből a kórházi munka tapasztalásainak sajátos nyelvére fordítottam le magamnak. Ebből gyülekezeti lelkészként is sokat tudtam hasznosítani, ugyanakkor életben tartotta bennem a kórházlelkészt.

Önmagában hatalmas erő és önbizalomforrás, ha az ember jól kidolgozott szakmai eszköztárral rendelkezik, ha lelkigondozói beszélgetés végett keresik fel mint lelkészt. Tehát a Semmelweis tanulmányai és a kórházi beszélgetések tapasztalatai sokat adtak a klasszikus értelemben vett gyülekezeti lelkészséghez.

Ugyanakkor elért az igehirdetésekre való készülés szívéig és a közösséget összetartó erőről való gondolkodás mélyéig is. Előre ezerszer megrágott vallásos frázisok és közhelyek mellett sok mély, saját spiritualitásból, Istennel és emberekkel való találkozásokból desztillált mondanivalót hívott elő.

...és vissza

Pilisen ez még csak formálódott bennem. Akkor fordult újra élesbe, amikor a pilisi beosztott lelkési idő véget ért, én pedig Tamás püspöktől azt kértem, hogy hadd folytassam a kórházlelkési szolgálatot. Ez mindenkit meglepett, mert – ahogy már említettem – a kórház parkolópályának számít egyházunkban: sem egzisztenciálisan, sem megbecsültségében nincs nagy nimbusza.

Fontosnak tartom megemlíteni, hogy jó, ha ilyesmire is fölkészül a lelkésznek tanuló: van, amikor a körülmények másképp diktálnak, mint amit a pályamodell súg, sőt nem kell megijedni attól sem, ha mi magunk hozunk meglepő döntéseket, amelyeket mások esetleg különösnek tekinthetnek.

A megbecsültséghez pedig egy rövid történetet kapcsolnék. Épp emiatt a püspöki hivatalban vártam, hogy véget érjen egy megbeszélés, és következőként bemehessek én. Ez alatt az akkori püspöki titkárral, egyébként kiváló kollégámmal és barátommal beszélgettem, aki akkor még nem is volt lelkész. Talán nem figyelt oda, ezért mondhatta azt a kórházlelkészi elgondolásomra, hogy „ha majd igazi lelkész leszel...”

Úgy gondolom, hogy a többség számára a kórházi lelkészség valami kevesebb, mint a gyülekezeti. Hűvös egyházközségi falak, és áldó hatalmak oltalmába rejtve a nem feltétlenül ibolyaillatú betegek között járni nem mindenki számára tűnik valódi pásztorságnak. Én értem ezt, de nem biztos, hogy fordítva is így áll a dolog. Vajon nem igazán krisztusi-e mindennap szenvedők és gyógyulást szomjazók között járni?

Valamint milyen kedves humora van Istennek: ebben a kórházlelkészi évemben még az is megadatott, hogy egy kórházban lábadozó püspök szobájába váratlanul betoppanhassak beszélgetni, és együtt szentséggel élni a valamikor tőle kapott mobil úrvacsorai szettemmel...

A táj

Többen is vagyunk, akik úgy vélekedünk, hogy az egyházi misszió kérdését ebben a szolgálatban is újra lehetne gondolni. Az semmiképpen sem jó helyzet, hogy a kórházlelkészség néhány elhivatott, de magára plusz terhet vállaló lelkész ügye legyen, és közülük lehetnek néhányan, akiket az egyházi előjáróság gyülekezeti lelkészségre alkalmatlannak nyilvánított. De „valamit azért csináljanak”.

Szerintem pedig ez fontos kérdés, sőt evangélikus identitáskérdés. A misszió szempontjából azonban egyenesen létkérdés is lehet az, hogy az emberi élet határhelyzeteinél jelen tudunk-e lenni, és ha igen, hogyan. A katolikus és református egyházak, sőt a szabadegyházak (és a szekták!) is meglátták ennek fontosságát, komoly kapcsolati és pénzügyi kórházlelkészi infrastruktúrát építettek ki, mi pedig talán még a lehetőséget sem ismertük fel.

Komolyan: egyházilag nehézséggel küzdő vagy túlterhelt embereket küldünk azokba a pillanatokba és helyzetekbe, ahol akár a szekuláris társadalom olyan tagja is tudna kapcsolódni, akinek elveszített méltóságát egyházunk a jézusi szeretet és együttérzés hangján szólítaná meg és adná vissza?

Mekkora lehetőséget hagyunk ki ezzel, hogy Krisztus evangéliumát ne „csak” prédikáljuk (sok helyütt üresedő) templomainkban, hanem a részvétlen világban a jelenlétünkkel közvetítve azt át is éljük, és így Krisztus-arcúak lehessünk azok számára, akik még sosem

találkoztak a lehetőséggel, hogy elveszett, magányos helyzetükben, betegséggel, halállal való találkozásukban megtapasztalhassák Isten irgalmának ilyen, sejtekig ható erejét?

Miért nem propagáljuk ezt a szolgálati területet, és miért nem kínáljuk meg a teológushallgatóinkat a lehetőséggel? Miért nincs erre felkészítő képzésünk? Mert amúgy is kevés a lelkészszégre vállalkozó fiatal?

Azoknak, akik szeretett egyházunk falain belül nevelkedtek, és anyatejjel kapták a gondolati, hitbéli és minden tekintetben megtartó tradicionális biztonság érzését, fentebbi soraim és kérdéseim a zavaró káosz, a fölösleges tohuvabohu érzését kelthetik. Részben igazuk is van.

De az egyház több, mint biztos kikötő vagy erős vár. Azt hiszem, hogy az egyháznak azok számára is révnek kell lennie, akiknek nem eleve adott az ilyen típusú ősbizonyosság. Sőt: felelősségünk és feladatunk ezt nyitva hagyni a magukat elveszettnek érzőknek. Ha ez nem ugyanúgy krisztusi mandátum, akkor igazán nem tudom, mi az.

Navigációs tapasztalatok

A kórházlelkészség tájának térképészeti leírásához fontosnak érzem, hogy a belső együttműködésről is beszámoljak. A betegszállítótól az ápolási igazgatóig mindenkiel komolyan kell venni az együttműködést és a folyamatos kommunikációt. Különben nem működik semmi. Ha az osztály nem tudja, hogy mikor mi történik, és miért van jelen a kórházlelkész, akkor katasztrófa sújtotta területté válik a terep.

Ha azonban mindenki mindenről tud, hamar bekövetkezik az a csodás pillanat, hogy a kórházi világ állandó szereplője, a dolgozók megértik: a lelkész nem bezavarni és a munkába belekaszálni akar, hanem éppen azért van ott, hogy elvégezze azt, amire nekik nincs idejük: a kliensek lelkével foglalkozni. Egy orvos vagy ápoló munkájának természetéből fakadóan nem lehet lelkigondozó. Egy lelkész azonban munkájának természetéből fakadóan muszáj, hogy az legyen. Ha a táj térképe zavarosnak tűnik is, a határok egyértelműek.

Kicsit konkrétan közelítve elmondható, hogy például a pszichiátriai és addiktológiai osztályokon ezt annyira megértették az orvosok és a pszichológusok, hogy hónapokon belül különféle csoportfoglalkozásokon találtam magam, ahol az alkalmakat közösen vezettük a terapeutákkal, és rendszerszintű együttműködésben különböző irányokból fogalmaztuk meg a páciens által felvetett dilemmákra adható válaszokat. Ha ezekben vallásos jellegű kérdések is fölmerültek – és mindig akadt ilyen –, akkor külön, személyes beszélgetésre még aznap rendelkezésre álltam. Ezek nagyon fontos beszélgetések voltak, amelyeknek a segítő jellegét kiválóan ki lehetett olvasni mondjuk egy zárójelentésből.

Szerintem a betegségből nagyon sokat lehet tanulni az egészségről, és egy meghasadt élet útjának követése vissza a normalitásba rengeteget elmond arról a – sokszor – látszatról, amit mi egészségnek gondolunk. Sehol nem szereztem több tapasztalatot arról a furcsa ragaszkodásról, ami az élet akarása, mint ott, ahol a legtöbb ember éppen elvesztette a

sajátját, de reménykedett abban, hogy visszakaphatja. Ez nem az olvasott Biblia, hanem az élet saját narratívája, de ugyanarról szól: arról, ahogyan az elesett ember folyton keresi az irgalmat és óhajtja a kegyelmet.

Renavigáció

A kórházi szolgálat és annak gyülekezetben is használható szempontjaival már sokat érveltem. Úgy igazságos, ha az utóbbival kapcsolatos nehézségekről is esik szó. A már leírt spirituális és emberi pozitívumai mellett számomra óriási nehézség volt, hogy a gyülekezeti modell működési struktúráit átlássam, és azok szerint gondoljak végig például egy egyházi évet előre.

Amikor a kórházból a Budavárba hívtak segítségül egy évre, akkor ezt nagyon éreztem. Óriási szenvedéllyel vetettem bele magam újra a liturgikus magatartás erejébe, a szentség templomi jelentélésének megélésébe, nagyon élveztem az igehirdetést, és a visszajelzésekből úgy tűnt, ezzel a hallgatóság is így van.

Ugyanakkor annyit tudtam tenni, hogy egy előre meghatározott rendbe illeszkedve tisztességgel elvégeztem a rám bízott teendőket. És bár a parókus lelkészre alkalmasnak talált az ebben illetékes grémium, egy gyülekezet vezetéséhez ez akkor is kevés.

Egyre inkább úgy tűnik, hogy a klasszikus, nyugodt lelkészi élet ideje elmúlt, és egyfajta menedzserszemléletre van szükség. Arra, hogy az ezer irányból érkező kihívások ritmusát jó érzéssel megtaláljuk, és együtt mozogjunk mindazzal, amit keresztyénként, evangélikusként, lelkészként egyaránt vállalni tudunk.

Azt hiszem, hogy a hittudományi tanulmányok közepette is elég nehéz fölkészülni erre, de ez sem kritika: igazán csak magában a gyakorlatban lehet megedződni. Számomra a kórházlelkészség minden csodája és gyönyörű mélységei mellett is ebben pont nem segített, épp ellenkezőleg: e folyamatban éveket vett tőlem el az, hogy addig az időim és tevékenységeim szuverén ura voltam.

Nyilván azzal lehet megválaszolni ezt a dilemmát, hogy döntésre van szükség: ezt vagy azt az irányt vesszük, és a választottban azután intenzív fejlődésre törekszünk. De ahogy már említettük: mindig jöhetnek meglepő situációk és különös választások. És fognak is.

LISZKA VIKTOR GÁBOR

lelkész

A börtönlelkész szolgálata

Különös helyet foglal el az új szolgálati területek között a börtönlelkésze – mondom ezt bátran másfél évtizednyi gyülekezeti és ötévnyi börtönlelkészi szolgálati múlttal.

A '90-es évek derekán, egyetemi hallgatói éveim elején néhány teológustársam mesélt a Gyűjtőben (Budapesti Fegyház és Börtön) végzett missziós szolgálatáról. A kíváncsiság hajtott. Mivel külföldi állampolgár voltam, a szokásosnál is körülményesebb és bonyolultabb engedélyezési folyamatot követően eljött a nagy nap, amikor én is beléphettem. Az ott töltött szűk három óráról annyit, hogy miután kijöttünk, megfogadtam: én soha többé nem megyek börtönbe. Tizenöt évvel később, miután befejeztem a gyülekezeti szolgálatot, azt a lehetőséget kaptam egyházi vezetőimtől, hogy az ország talán legismertebb börtönében, a „Markóban” legyek börtönlelkész. Akkor úgy gondoltam, megnézem, mit rejt ez a lehetőség, és ha nem tetszik, senki nem kötelezhet arra, hogy a rácsok mögött töltssem az életem jelentős részét. Már az első nap tudtam: itt a helyem. Öt éve végzem ezt a szolgálatot.

Sokan csak legyintenek, ha a börtönről, a börtönben lévőkről hallanak, de még az ott dolgozók sem kapnak igazi megbecsülést – nemcsak a társadalomban, de sokszor egyházi körökben sem. Pedig a munkatársaim legnagyobb része rendkívül képzett, művelt, több nyelvet beszélő ember, olyan hivatástudattal, hogy az egyházban is példák lehetnének sokak előtt. Az elmúlt években voltak jóakaróim, akik különböző gyülekezeti vagy intézményi lelkészi helyekkel kínáltak, és bár a börtönlelkészi szolgálattal párhuzamosan már harmadik éve helyettes lelkészi feladatokat is végzek (jelenleg a rákospalotai gyülekezetben), aktuálisan egyetlen olyan szolgálati területet sem látok egyházunkban, amelyért lemondanék a börtönlelkészi szolgálatomról.

De mi változott meg? Mi lett más? Mi változott két évtized alatt? A kérdésekre nyilván vannak saját válaszaim, de ezek tényszerű közlése helyett kísérletet teszek a börtönlelkészi szolgálat rövid bemutatására.

Történelmi és jogi háttér

A kereszténység hajnala óta gyakorlat volt a börtönben lévőek látogatása – az első időkben nyilván azért, mert a keresztényeket a hitük miatt zárták börtönbe. De a későbbi évszázadok idején is megmaradt az egyháznak ez a gyakorlata. Magyarországon a 19. század közepén alkalmaztak először lelkészeket kifejezetten börtönökben végzendő szolgálatra.

Az 1949-es év a börtönlelkészi szolgálat szempontjából (is) fájdalmas volt: ekkor szüntették meg a hivatalos börtönlelkésziséget, egyúttal meg is tiltották az egyházak képviselőinek, hogy önként, hivatástudatból látogassák a fogvatartottakat. Ez sajnos nem jelentette azt, hogy kevesebb lelkész lett volna a börtönökben, ugyanis sokakat bezártak a papok, lelkészek, egyházi vezetők közül, akik a feltételekhez alkalmazkodva tovább gyakorolták a

hívásukat. Ha fél évszázaddal korábban születtem volna, talán szintén börtönben lennék, csak a rács másik oldalán...

1990-től nyíltak meg a börtönök újra az egyházak képviselői előtt, és ezt a lehetőséget már ebben az évben egy igazságügyi-miniszteri és egy belügyminiszteri rendelet is rögzítette. Ekkortól indult el a különböző börtönmissziós társaságok működése is, melyek közül a legjelentősebbek a Magyar Evangéliumi Börtönmisszió, a Magyar Testvéri Börtöntársaság, a Mécses Szeretetszolgálat és a Református Börtönmisszió. Ezen társaságok tagjai között egyre jelentősebb lett a laikusok szolgálata is. Meg a teológushallgatóké is; a szolgálatba álló teológushallgatók legnagyobb része hűséges maradt a börtönben lévők ügyéhez, de nem mindenki, ahogyan erről volt már szó...

A szervezett börtönlelkészi szolgálat létrehozásának legfontosabb lépései azonban az állam részéről születtek meg, először a 22/1999-es belügyminiszteri rendelet formájában, majd a 13/2000-es igazságügyi miniszteri rendeletben. Ez utóbbi hozta létre a börtönlelkészi szolgálat mai formáját. A temérdek tapasztalat és a sok jogszabályi változás pedig a 8/2017-es igazságügyi miniszteri rendelet megszületését eredményezte.

Az, hogy az egyházakat (nem csak a keresztény közösségeket) mi motiválja, talán nem kérdés: az elesettek felé a krisztusi szeretettel történő odafordulásban, a segítség szándékában összegezhető. Természetesen vannak inadekvát célok is, ez jellemzően a „térítés” szándékában fogalmazódik meg. Viszont fontos e helyen tisztázni, hogy mi az állam motivációja. Ez az alapvető emberi jogok teljesítésének a szándékában keresendő, amelyek között a szabad vallásgyakorlás lehetőségét is megtaláljuk. Mivel az állam és az egyház szétválasztása megtörtént, így az állam az egyházak nélkül nem tud eleget tenni ennek a feladatának.

A felsorolt rendeletek a börtönlelkészi szolgálat megvalósítását illetően egyfajta tradíció alapján a Magyar Katolikus Egyházat, a Magyarországi Református Egyházat, a Magyarországi Evangélikus Egyházat és a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségét tekinti partnereknek – a börtönlelkészi szolgálat megszületésekor ezeket nevezték „történelmi” egyházaknak. Így a büntetés-végrehajtás kötelékében ezen egyházak lelkészeit alkalmazzák teljes vagy részmunkaidőben – jelenleg összesen 39 főt. Közülük négyen evangélikusok – ketten teljes, ketten pedig részmunkaidőben végzik a szolgálatukat. Minden börtönlelkésznek kötelessége a saját felekezeti szempontjainak megtartása mellett az ökumené szellemében végezni a szolgálatát.

2003-ban jött létre a Börtönlelkészek Magyarországi Szervezete, amelynek először a börtönökben bármilyen lelkészi jellegű tevékenységet végzők munkájának a segítése volt. Ma a börtönlelkészek (értsd: a büntetés-végrehajtás alkalmazottai) munkáját összefogó szakmai kollégium – egy ökumenikus szervezet, amelynek elnöksége az egyes egyházak vezető börtönlelkéseiből (büntetés-végrehajtási egyházi koordinátorok) áll.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet

A Belügyminisztérium által felügyelt Büntetés-végrehajtási Szervezetnek közel 10 000 munkatársa van, akiknek 18.000 fogvatartottal kapcsolatban feladatuk alkalmazni azokat a joghátrányokat, amelyeket az igazságszolgáltatás illetékes szervei (ügyészség, bíróság) meghatároztak rájuk nézve.

10 000 ember, akik arra tették fel az életüket, hogy garantálják a közbiztonságot az ország polgárai számára.

18 000 ember, akik a társadalom normáit olyan mértékben átlépték, hogy az aktuális törvények szerint a rácsok mögött van a helyük.

A börtön egy ún. totális intézmény (lásd: Erving Goffman: *Asylum*), amelyben rendkívül erős hierarchia hálóz be mindent. Egy zárt világ a szolgálatvégzés helye, amelynek a működését alapvetően két dolog határozza meg: a biztonság és a fogvatartottak reintegrációja. Mindkét fogalom jogszabályok által létrehozott és meghatározott tevékenység, amelynek alapja „a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról” szóló 2013. évi CCXL törvény és az ehhez kapcsolódó végrehajtási rendeletek.

A Büntetés-végrehajtási Szervezet elsődleges feladata a jogszabályok szerinti működés megvalósítása. Ennek rendel alá minden tevékenységet, és ebből következik a tevékenységek hierarchiája is. A biztonság mindig mindent előz, mert biztonság nélkül nem működtethető a rendszer. A cél az ún. reintegráció, vagyis a fogvatartott visszavezetése a társadalomba úgy, hogy ne lépjen újra a bűnelkövetés útjára. Ennek érdekében a rendelkezésre álló eszközöket kell használni, amelyek a legtöbb esetben a tanítás eszközei. Ehhez a fogvatartottat együttműködésre kell ösztönözni, amennyiben már együttműködő, kezdődhet el a reintegrációs eszközök alkalmazása.

A munkatársak legnagyobb része ún. hivatásos jogviszonyban látja el a feladatát. Ők azok, akik egyenruhát viselnek. Ezzel járnak bizonyos kiváltságok, ugyanakkor a felelősség tekintetében is más a jogállásuk, mint a munkavállalóknak, a közalkalmazottaknak vagy a kormánytisztviselőknek. Míg utóbbiak egy esetleges fegyelemsértés esetén a szerződésük felbontásával fizethetnek, addig a hivatásosoknak emellett a katonai bíróságon is felelniük kell azért, amit tettek.

A börtönlelkésznek, aki egy adott büntetés-végrehajtási intézet közalkalmazottja, tökéletesen alkalmazkodnia kell ehhez a rendszerhez, tökéletesen kell ismernie a működését, és természetesen a jogszabályokon túl a működési mechanizmust meghatározó (szociál-) pszichológiai folyamatokat is. Ezen ismeretek birtokában tekintik – közel – egyenrangú partnernek a hivatásos munkatársai. Az előljárója az intézet parancsnoka, aki egy hierarchikus katonai szervezet vezetőjeként egyszemélyes felelőse is mindennek, ami az adott intézetben történik.

A gyakorlat

A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet lelkészeként harmadmagammal (egy evangélikus és egy római katolikus kollegával) végzem a szolgálatomat, amely az ország legnagyobbja. Több mint 800 munkatársam van, közel 1800 fogvatartott van az intézetben. Hagyományos lelkészi szempontból azt mondhatom, hogy potenciálisan 2700 családnyi a gyülekezetem.

A gyakorlatunk azt mutatja, hogy hozzávetőlegesen a fogvatartottak 25-30%-a keresi a kapcsolatot a lelkészekkel, de azt is látni kell, hogy ezek a megkeresések nem kizárólag szakmaiak. Viszont a munkakörünkhöz kapcsolódnak. Az állam – és benne a büntetés-végrehajtási szervezet – úgy tekint a börtönlelkészekre, hogy ők hivatottak *minden*, a vallás-gyakorlással kapcsolatba hozható kérdésben intézkedni.

Intézetünkben heti rendszerességgel a három lelkész összesen 6-8 istentiszteletet és szentmisét tart, 10-12 csoportos foglalkozást (bibliaóra, hittanóra, önismereti csoport stb.) tart, illetve koordinál (segítségünkre vannak a Magyar Testvéri Börtöntársaság és a Magyar Evangéliumi Börtönmisszió önkéntesei), 30-50 egyéni lelkigondozói beszélgetésünk van. Segítjük a fogvatartottak családi kapcsolatainak megmaradását, ennek érdekében havonta több családi istentiszteletet tartunk, amelyeken a fogvatartottak és családtagjaik együtt vehetnek részt.

Ezekén kívül igény esetén feladatunk megszervezni és koordinálni a fogvatartott saját (nem csak római katolikus, illetve evangélikus, sőt nem is csak keresztény) lelkészével, lelkigondozójával való találkozását, nagyobb állami és egyházi ünnepeken istentiszteletek, szentmisék megtartását – ezeket is az ökumené szellemében (így fordulhatott elő több alkalommal, hogy katolikus püspöki vagy érseki misén evangélikus lelkészként voltam kántor...).

Szintén feladatunk a fogvatartottak kérése esetén kazuális szolgálatok végzése – e sorok írása idején első alkalommal készülök egy fogvatartott házasságkötésére, amelyet közösen fogunk tartani a területileg illetékes anyakönyvvezetővel. De mi tartjuk a kapcsolatot az egyházak és missziós szervezetek mellett a fogvatartottak segítségét végző karitatív szervezetekkel is.

A Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet jellegéből adódóan nincs dolgunk a szabadult fogvatartottakkal, viszont sok olyan intézet van az országban, ahol a börtönlelkész a fogvatartott és családja segítségére van a szabadulás előkészítésében, majd a szabadulás utáni első időszakban. Minden börtönlelkész esetében fontos azonban, hogy nem épít gyülekezetet a szó hagyományos értelmében, hiszen míg a gyülekezeti lelkészek azért imádkoznak és dolgoznak, hogy minél többen legyenek a gyülekezetükben, addig a börtönlelkészek azért, hogy minél többen elhagyják azt...

A börtönlelkész státusza az intézet vezetői közé emeli őt, így a napi operatív feladatokba belelát, szükség esetén a parancsnok bele is vonhatja. Ugyanakkor a rendszer maximálisan tiszteletben tartja a lelkész szakmai munkáját, valamint a lelkészi titoktartást. Senki nem szólhat és nem is szól bele abba, hogy tartalmilag mi történik a lelkész által vezetett egyéni vagy csoportos foglalkozásokon.

Ma már a vonatkozó jogszabályok alapján a Büntetés-végrehajtás Országos Parancs-

noksága biztosítja minden börtönlelkésznek az egyháza rendszere szerinti továbbképzésen való részvételt, amelyekhez hozzáadódik az országos parancsnokság által szervezett büntetés-végrehajtási továbbképzés, valamint a börtönlelkészi szervezet rendezésében megvalósuló ökumenikus, minden lelkészt érintő szakmai továbbképzések.

A fenti feladatok végrehajtása teszi ki a munkaidőnk egyik felét. A másikat az adminisztráció... Hüledezve hallgatják gyülekezeti lelkész kollegáim a történeteimet, amelyekkel a különböző adminisztrációs terhek miatti panaszaira válaszolok. Nem kérdés, hogy nagy terhet jelent a gyülekezeti lelkész számára például az, ha egy hónap alatt fel kell töltenie a hitoktatással kapcsolatos adatokat. A börtönben nem ritka, hogy hasonló mennyiségű, mérték adatszolgáltatást 2-3 óra alatt kell elvégeznünk...

Természetesen nemcsak a fogvatartottak felé szól a szolgálatunk, hanem a munkatársak irányába is nyitottak vagyunk. Fontos, hogy ahogyan a fogvatartottak felé sem, úgy a munkatársak felé sem fordulhatunk a „térítés” szándékával. Azonban a legtöbb munkatársam tudja, hogy bármikor beszélgethet velem lelki dolgokról, a hit dolgairól is. Sokak családjában végeztem már kazuális szolgálatokat – leginkább olyanok esetében, akiknél ezen alkalmakor egyébként nem szólalt volna meg az evangélium örömmüzenete.

A hitűket gyakorlók többsége, de még rajtuk kívül is sokan fogadnak a felekezetük köszöntésével, amelyre én az odaillő válasszal reagálok, de vannak olyan vezető munkatársak (köztük országos vezetők) is, akik (akár felekezeti hovatartozásuktól függetlenül is) „Erős vár a mi Istenünk!”-kel köszöntenek.

Feladataim közé tartozik még a Magyarországi Evangélikus Egyház és a Büntetés-végrehajtási Szervezet közötti kapcsolattartás, valamint a börtönlelkész kollegáim megtisztelték kitüntető bizalmukkal, amikor engem választottak a Börtönlelkészek Magyarországi Szervezetének elnökévé.

Záró gondolatok

A börtön a társadalom periferiája – mind a fogvatartottak, mind az ott dolgozók tekintetében.

A börtönben a biztonság és a reintegráció kiterjedt feladatai miatt a vallásgyakorlás periferikus.

Az egyházban a börtönlelkészek szintén a perifériát jelentik.

A fentiek alapján elmondható, hogy a periféria periferiájának a periferiáján végezzük a szolgálatunkat.

A Magyarországi Evangélikus Egyházban a misszió területéhez sorolják a börtönlelkészi szolgálatot – szerintem helyesebb lenne a diakóniai területen kezelni. Az Evangélikus Hit-tudományi Egyetem talán a jövőben kezdi majd felfedezni azt, hogy egy ilyen szolgálati területe is van a lelkészi munkának. Nem arról van szó, hogy minden lelkésznek börtönlelkésznek kell lennie, viszont az a realitás, hogy a társadalom egyötöde érintett akár az

elkövető családtagjaként, akár sértettként vagy annak családtagjaként. Nem gondolom, hogy volna olyan evangélikus gyülekezet, amelynek legalább egy tagja ne lenne érintett valamilyen formában. És jó az, ha egy gyülekezeti lelkésznek vannak fogalmai a kriminalizáció vagy akár a prizonizáció folyamatairól. Református testvéreink ezt már felismerték – ma már minden teológiai főiskolájukon, hittudományi egyetemükön az oktatás része a börtönlelkészi ismeretek témaköre.

Amikor egy 8-10 órás munkanap után a rácsok világából kilépek az utcára, minden alkalommal fellélegzem – naponta átélem a szabadulás örömét. Hálás vagyok. Ezzel a hálával indulok tovább, ezt a hálát viszem be magammal a következő napon. Ez a hálás állapot megszabadít a mindennapok pörgéséből adódó aggodalmaktól, a megfelelési kényszersztől, a perifériakusság miatti aggályoktól. És csak a hála marad...

ERDÉLYI CSABA

a Magyarországi Evangélikus Egyház börtönlelkészi szolgálatának vezetője

www.facebook.com/Lelkipasztor1925/

A régi hit a jelen talaján növekedjék!

Az EHE emlékgűrűi

A 2015/2016-os tanévben kialakításra került az Evangélikus Hittudományi Egyetem Alumni Öregdiák rendszere, amelynek célja, hogy az Egyetem egykori hallgatói és az egyetem között kapcsolatot építsen ki, erősítse az egyetemi hagyományok ápolását. Az Alumni rendszer elősegíti továbbá az egykori hallgatók egymás közötti, az egyetemi vezetéssel és oktatókkal való kapcsolatainak kiépítését, fenntartását.

E fejlesztés keretén belül készült el egyetemünk emlékgűrűje, amely nemcsak emlékeztet, de az összetartozás szimbóluma is. A nálunk végzett hallgatók két változatban rendelhetik meg. Az egyik szerényebb megjelenésű, a mindennapokban is hordható „lekerékített négyzet” alakú gyűrű, a másik pedig inkább ünnepi alkalmakra szánt pecsétgyűrű. Mindkettőben közös azonban az 1557-es évszám megjelenése, amely egyetemünk alapítására utal.

Az első két evangélikus lelkészképzéssel foglalkozó felsőoktatási intézmény a szepességi Nagyörön és a dunántúli Óváron működött. A nagyőri hittani főiskola a Wittenbergben is tanult Gradeci Horváth Gergely főúr kezdeményezésére 1588-ban létesült, sajnos a tanárok nevén kívül alig tudunk többet róla. Óváron Huszár Gál létesített lelkészképző iskolát feltételezhetően az 1557-es esztendőben, hiszen egy évvel később ezt írja Miksa királynak: „...ebben a kietlen városcában iskolát létesítettem és tanítványok igen

nagy számát gyűjtöttem össze [...] a szomszéd falvakban is az Isten igéjének hűséges szolgáit jelöltem ki” (Botta 1991, 59–60. o.). A reformátori egyházak lelkészutánpótlását biztosító állami teológiai fakultás felállításának gondolata először a 19. században merült fel, létrejöttére több mint száz évet kellett várni. Azonban a mai Evangélikus Hittudományi Egyetem pecsétjén – ami az emlékgűrűk egyik változatán is megjelenik – látható 1557-es dátum a soproni *schola latina* alapítására utal, amelynek négy osztálya, osztályonként két évfolyama volt. Az alsóbb osztályokban az elemi tárgyakat, míg a felsőbb éveseknek filozófiát, latin és görög nyelvet, sőt a leendő teológusok számára héber nyelvet is oktattak. Payr Sándor (1907, 5. o.) megemlíti továbbá, hogy a külföldről meghívott tanárok Melanchthon, Trotzendorf és Sturm tantervét követték; a nevelési cél pedig Sturm jelszavával élve *sapiens et eloquens pietas* volt. Ezen iskolából kikerült diákok tanulmányaikat külföldi egyetemeken folytatták.

Az egyetemünkkel kapcsolatos gazdag történelmi ismereteket, elbeszéléseket még hosszasan lehetne folytatni. Ugyanakkor a mai öregdiákoknak nem csupán a hagyományok ápolása, hanem sokkal inkább az elődeinket is lelkesítő evangélium hirdetése a feladata kortársaink számára, a megújulás lelkületével. Stráner Vilmos így fogalmazott egykor: „A megújulásnak belülről (hozzá tehetnők: felülről!) kell útját vennie, hogy a régi hit a jelen

talaján növekedjék és virágozzék olyan keresztyén jellemek és egyéniségek odaadó munkája által, akik abban a szabadságban találják, bírják és használják helyesen a szabadság legnagyobb tökélyét, amelyre a Krisztus által mint Isten gyermekei elhivattak.” Az idézett sorokban csodálatosan cseng össze a hagyomány ápolásának szükségessége, a hit életető ereje és Krisztus által ajándékozott szabadság evangélikus princípiuma. Emlékeztessenek bennünket is ezekre a gondolatokra az elkészült gyűrűk, amelyek február 1-től megrendelhetők.

A vásárlással kapcsolatos részletes tájékoztatás itt található:

<https://teol.lutheran.hu/index.php/hu/?id=433>

HIVATKOZOTT MŰVEK

BOTTA István 1991. *Huszár Gál élete, műve és kora*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

PAYR Sándor 1907. *Negyedfélszázados főiskola Sopronban*. Romwalter Alfréd, Sopron.

OROSZ GÁBOR VIKTOR

Pongráczné Győri Boglárka és Pongrácz Máté lelkészek

Lelkeszi életpályamodell a Magyarországi Evangélikus Egyházban

Bevezetés

Az egyház jövőképében megkerülhetetlen szerepe van a lelkeszi szolgálatnak. A lelkeszi életpályamodell bevezetése ennek a kiemelten fontos szerepnek az elismerése az egyház közösségének részéről és elfogadása a lelkeszi szolgálatban állók, illetve arra készülők részéről. Az egyház közössége kifejezi, hogy megbecsüli és a maga eszközeivel biztosítani kívánja a lelkeszi szolgálat feltételeit, és megfogalmazza elvárását arra nézve, hogy a lelkeszi szolgálatban állók életpályájukon haladva egyre elmélyültebben töltsék be hivatásukat. A lelkeszi szolgálatban állók kifejezik azt az elköteleződésüket, hogy a közösség feléjük támasztott elvárásait lelkeszi szolgálatukra nézve elfogadják.

A lelkeszi szolgálat alapvető feladata az egyház közössége és az adott lelkész személyes hittapasztalatában is megélt evangélium átadása a rájuk bízott közösségek és egyének számára. Az életpályamodell bevezetésével az egyház kifejezi, hogy a lelkész személyét és az e személynek szóló elhívást tekinti olyan védendő, megőrzendő és kiteljesítendő értéknek, amellyel a lelkeszi szolgálat végezhető. Ezért a lelkeszi életpályamodell együttesen veszi tekintetbe a lelkeszi szolgálat szakmai (teológiai), mentális és spirituális vetületeit. Elsősorban a lelkész (nem csak szakmai) személyiségének alakulását igyekszik segíteni azáltal, hogy a lelkeszi szolgálathoz szükséges készségek, kompetenciák elsajátításában, megőrzésében kíván lehetőségeket és ösztönzést adni. Alapvető célja, hogy a lelkész a szolgálata során tapasztalt kihívásokkal felkészülten tudjon szembenézni, az újabb szolgálati területeken az ahhoz szükséges kompetenciákkal rendelkezzen. Továbbá mivel a különböző szolgálati területeket érintő kihívások a körülmények meghatározottságában újrafogalmazódnak, ezért szükséges a már meglévő kompetenciák folyamatos fejlesztése.

A lelkeszi életpályamodell egyszerre épít a már meglévő, a lelkeszi szolgálat meghatározását és támogatását célzó alapokra és gyakorlatokra, és fogalmaz meg újabb elemeket annak érdekében, hogy a lelkészeket és az egyház közösségét segítse a lelkeszi szolgálat kiteljesedésében. Három fő területen szervezi rendszerbe a lelkeszi életpálya meghatározó elemeit:

1. A szakmai továbbképzést biztosító képzési és minősítési rendszer
2. A lelkész személyiségét támogató és az esetleges elakadásokban segítséget nyújtó támogató szolgálat és jelzőrendszer
3. A lelkészek egzisztenciális életfeltételeit biztosító illetményrendszer

A három terület szorosan összefügg, együttes érvényesülésük eredményezheti, hogy olyan irányt szabhat a lelkeszi életpályának, amely az azon haladóknak (lelkészek) egzisztenciális biztonságot nyújt, kiszámíthatóvá teszi számukra a szakmai életutat, a hivatásban

való megújulás lehetőségét teremti meg, és védi-támogatja a szakmai, mentális és spirituális személyiséget. A közösség (egyház) számára pedig egyfajta minősbiztosításul szolgál.

A lelkészi életpályamodell bevezetése és közösen vállalt fenntartása már rövid távon csökkentheti a lelkészek bizonytalanságból és a megtapasztalt (illetve feltételezett) igazságtalanságokból adódó frusztráltságát. Hosszabb távon vonzóbbá teheti az evangélikus lelkészi életpályát, hozzájárulhat az egyház egészében és az egyes gyülekezetekben/intézményekben a stratégiai tudatosság fejlődéséhez. Amennyire szükséges, egységesíti a lelkészi szolgálattal szemben támasztott elvárásokat, az egzisztenciális megbecsültség mértékét, és támogatja a speciális lelkészi szolgálatok felé való orientációt úgy, hogy az egyes személyiségekben meglévő lehetőségeket, készségeket, indíttatásokat tudatosan számba veszi, és segíti azok kiteljesedését.

Összességében – amennyire egy emberi közösség ezt garantálni tudja – előre láthatóvá teszi a lelkészi életpálya külső tényezőit (az elvárások és az anyagi megbecsültség tekintetében), lehetőséget és ösztönzést ad a személyre szabott, illetve az adott szolgálati területhez szükséges kompetenciák elsajátítására, és támogatást nyújt a szakmai, mentális, spirituális személyiség kiteljesedésében.

I. Képzési és minősítési rendszer

A képzési és minősítési rendszer a lelkészi életpályamodell pillérei között az első. Célja, hogy összefogja azokat a meglévő továbbképzési formákat, amelyek az alapképzésre építve kívánják biztosítani a lelkészek számára a folyamatos szakmai megújulás lehetőségét és kötelezettségét. A rendszer működtetésének tapasztalatai fontos visszajelzőként szolgálhatnak az Evangélikus Hittudományi Egyetemen folytatott alapképzés számára.

A képzési és minősítési rendszer hivatott arra, hogy meghatározza azokat a képzési formákat és kritériumokat, amelyek elvégzése, teljesítése feltétele bizonyos speciális lelkészi munkakörök betöltésének. A munkakörök és képzések összehangolásánál mindenekelőtt az egyedi kihívásokhoz szükséges kompetenciák fejlesztésének szükségességét vettük figyelembe.

Az életpályamodell első pillérének feladata továbbá, hogy a minősítési rendszeren keresztül biztosítsa az egyházon belüli lelkészi minősbiztosítás alapjait.

1. Szervezett továbbképzések a lelkészek számára

CÉLOK: A szervezett továbbképzések biztosítani kívánják a folyamatos szakmai megújulás lehetőségét és kötelezettségét. Válaszokat keresnek a lelkészi szolgálat új kihívásaira, és támogatni kívánják a lelkészek élethosszig való tanulását.

MEGVALÓSULÁS: A lelkészi továbbképzés több szinten, rendszeresen és nyilvántartottan

zajlik. A továbbképzés szintjei az önképzésen felül a következők: a) a lelkeszi munkaközösség, b) az országos lelkeszkonferenciák és c) a Lelkeszakadémia. Az egyházon belüli továbbképzést az egyházi szolgálatról és az egyházi szolgálatot végzőkről szóló 2005. évi III. törvény, valamint a 225/2013. országos presbitériumi határozat szabályozza.

A lelkeszek továbbképzésében új elemként jelenik meg, hogy a beosztott lelkeszek minden évben kötelesek részt venni a számukra szervezett speciális lelkeszakadémiai kurzuson, ezzel is biztosítva a szakmai támogatást a lelkeszi szolgálat első éveiben.

HATÁSOK: A lelkeszek új ismereteket szereznek a teológia tudományterületéről, támogatást kapnak szakmai munkájuk gyakorlásában és spirituális fejlődésükben. A közösségi tanulás és elmélyedés által erősödik a lelkeszi kar összetartozása.

2. Kötelező továbbképzések speciális lelkeszi munkakörökhöz

CÉLOK: A lelkeszi munka az utóbbi évtizedekben nagymértékben megváltozott egy időben azzal a változással, amely a szerteágazó képzési rendszerek világában tapasztalható. A professzionizálódás vagy szakosodás felgyorsult folyamatában a speciális kompetenciák elsajátításának egyre nagyobb jelentősége van. A kötelező speciális továbbképzési programok hivatottak biztosítani az egyes lelkeszi munkakörökhöz elengedhetetlenül szükséges képességek megszerzését.

MEGVALÓSULÁS: A Lelkeszakadémia keretében kerül rendszeresen meghirdetésre az ún. alap vezetőképző kurzus. Ez minden lelkesz számára hasznos lehet, így természetesen minden lelkesz számára nyitott. Bizonyos munkakörök betöltése esetében viszont kötelezővé tennénk azokat a speciális vezetőképző modulokat, amelyek erre az alap vezetőképző kurzusra épülnek. Három speciális modult határoztunk meg: egyházi vezetőképzés, intézményi vezetőképzés és spirituális vezetőképzés.

A második körbe tartoznak a speciális lelkeszi szolgálati területek. Jellegükönél fogva ezek elsősorban lelkipásztori szakirányú továbbképzést igényelnének.

FELADATKÖR	KÉPZÉS	MEGJEGYZÉS
Esperes (püspök)	A Lelkeszakadémia által szervezett egyházi vezetőképzés	Az Egyházi Fejlesztők által összeállított vezetőképzés + az alap vezetőképzésre épülő speciális modul
Többletlekészes parókus lelkesz	A Lelkeszakadémia által szervezett egyházi vezetőképzés	Az Egyházi Fejlesztők által összeállított vezetőképzés + az alap vezetőképzésre épülő speciális modul
Intézményfenntartó parókus lelkesz	A Lelkeszakadémia által szervezett intézményi vezetőképzés	Az Egyházi Fejlesztők által összeállított vezetőképzés + az alap vezetőképzésre épülő speciális modul

FELADATKÖR	KÉPZÉS	MEGJEGYZÉS
Mentorlelkész	A Lelkészakadémia által szervezett spirituális vezetőképzés	Az Egyházi Fejlesztők által összeállított vezetőképzés + az alap vezetőképzésre épülő speciális modul
Iskolalelkész	Ajánlott: valamilyen hittanár képesítés (EHE); mentálhigiéné szakirányú továbbképzés	
Kórházlelkész	Lelkigondozói szakirányú továbbképzés	A lelkész akkor küldhető ki, ha részt vett a továbbképzésen. Rendhagyó esetben elég, ha vállalja, hogy a képzést azonnal elkezd.
Börtönlelkész	Lelkigondozói szakirányú továbbképzés	A lelkész akkor küldhető ki, ha részt vett a továbbképzésen. Rendhagyó esetben elég, ha vállalja, hogy a képzést azonnal elkezd.
Tábori lelkész	Lelkigondozói szakirányú továbbképzés	A lelkész akkor küldhető ki, ha részt vett a továbbképzésen. Rendhagyó esetben elég, ha vállalja, hogy a képzést azonnal elkezd.
Hatodévesek mentorlelkésze	Az EHE által szervezett felkészítés	

HATÁSOK: A lelkészek a szükséges kompetenciákkal felvértezve végzik lelkészi munkájukat. Mivel alkalmasságukban erősödhetnek, kevésbé lesznek kitéve a kiegésznek. A speciális képzések továbbá növelik a szakmai önismeretüket, és irányt szabhatnak további önképzési lehetőségeknek. A kötelező képzések elősegíthetik az irányított személyzeti politikát is.

3. Minősítési eljárás

A folyamatos továbbképzést önmagában a minősítés részének tekintjük. Ezenfelül ötévente lefolytatott minősítési eljárásban vesz részt minden lelkész, amely eljárás elsősorban a lelkész adott szolgálati helyén végzett alapfeladataira koncentrál (gyülekezeti lelkész esetében: igehirdetés, tanítás, lelkigondozás, gyülekezetépítés). Célja nemcsak az esetleges hiányosságok feltárása, sokkal inkább a lelkészi alapvető feladatok elismerése, illetve ezeken a területeken a további fejlődés elősegítése.

A minősítési eljárást háromfős bizottság végzi. (Egyházkerületenként minden egyházmege választ egy lelkész tagot, aki a kerületi minősítő bizottság tagja. Ezen lelkészek közül az

eljáró bizottságba egy tagot delegál az egyházkerület püspöke, egy lelkészt választ a minősítendő lelkész. E lelkészek nem szolgálhatnak ugyanabban az egyházmegyében, amelyben a minősítendő lelkész szolgál. Továbbá egy szupervizort delegál a Lelkészakadémia.)

A minősítési eljárás alapelemei: a lelkész önértékelése a bizottság által adott szempontok szerint; csoportos, szupervíziós jellegű munka a bizottság tagjaival; a bizottság tagjainak konzultációja az egyházközség presbitériumával (gyülekezeti lelkész esetében).

A minősítési eljárás során a bizottság ajánlásokat fogalmazhat meg a lelkésznek (továbbképzési, támogató rendszer felé tanácsolja), az eljárás megtörténtéről nyilatkozik az egyházkerület püspökének és a Lelkészakadémiának.

A minősítési eljáráson fokozatok nem szerezhetők, kizárólag az „eljárás lefolytatva”, illetve az „eljárás eredménytelenül zárult” megállapítás tehető.

II. Jelzőrendszer és támogató szolgálat

A jelzőrendszer és támogató szolgálat a lelkészi életpályamodell pillérei között a második. Célja, hogy támogassa a lelkészeket életük és szolgálatuk azon területein, amelyek elválaszthatatlanul összekapcsolódnak egymással, és amely területeken tapasztalható elakadások könnyen megnehezíthetik a hiteles szolgálatot. Ezeket a területeket a következőkben határoztuk meg: 1. szakmai személyiség, 2. pszichés én, 3. spirituális identitás, 4. interperszonális kapcsolatok. A jelzőrendszer és támogató szolgálat három prevenció szinten kíván segítséget nyújtani: primer (megelőzés), szekunder (az elakadás korai stádiumában nyújtott segítség) és tercier (gondozás és rehabilitáció).

A jelzőrendszernek és a támogató szolgálatnak a minőségbiztosítás miatt kötelező elemei is vannak.

1. Szakmai személyiség

1.1. A KÉPZÉSI ÉS MINŐSÍTÉSI RENDSZERBEN MÁR KORÁBBAN EMLÍTETT SZERVEZETT TOVÁBBKÉPZÉSEK

Lásd az 1. pontnál.

1.2. CSOPORTOS SZUPERVÍZIÓ LELKÉSZEK SZÁMÁRA

CÉLOK: A csoportos szupervízió célja, hogy a lelkészek védett térben reflektálni tudjanak szakmai elakadásaikra és kérdéseikre.

A szupervízió mindenekelőtt a szakmai személyiségünket kívánja támogatni. Segítő foglalkozású szakemberek körében több módon és időzítéssel fordul elő a segítségnyújtásnak ez a formája. A szupervízió leggyakoribb formája az állandó szupervíziós csoport (peer szupervíziós csoport). Létezik a szupervízió olyan formája és időzítése is, amikor

a segítő személy egy adott segítői kapcsolatban tapasztalt elakadás következtében kér egyéni szupervíziós támogatást. Jelen kezdeményezésünk leginkább egy szakmai „generálszervízhez” hasonlítható.

MEGVALÓSULÁS: Az egyházkerületek évente két szupervíziós csoportot hirdetnek meg, amelyekre a lelkészek jelentkeznek. A lelkészekről elvárjuk, hogy ötévente legalább egyszer vegyenek részt szervezett szupervíziós csoportban. A szupervízió költsége fele-fele arányban terheli a lelkészt és az egyházkerületet. A szupervíziós folyamat időtartama függ a résztvevők létszámától (n+2). Amennyiben valaki már tagja szupervíziós csoportnak, felmentést kap ezen kötelezettség alól.

HATÁSOK: A csoportos szupervízió által megelőzhetővé válhatnak olyan szakmai elakadások, amelyek akár hosszú távon veszélyeztethetik a lelkéshi munkát. A csoportos munkaforma lehetőséget ad a szakmai kohézió további elmélyülésére és közös erőforrások feltárására.

1.3. SABBATIDŐ

CÉLOK: A három hónapra biztosított sabbatidő célja, hogy a lelkészek számára lehetőséget teremtsen a pihenésre, feltöltöztetésre vagy éppen az elmélyült alkotói munkára.

MEGVALÓSULÁS: Az egyházkerületek évente két ösztöndíjat hirdetnek meg, amelyekre a kerületi lelkészek pályázhatnak az adott esperes előzetes jóváhagyásával. A sabbatidőnek nincs preferált időpontja. A pályázatot a tervezett kezdés előtt hat hónappal kell benyújtani, hogy legyen elég idő a helyettesítések megszervezésére. A helyettesítés megszervezése a pályázó és az esperes közös feladata. A lelkészek hétévente egyszer pályázhatnak a sabbatidőre. A helyettesítés finanszírozására az egyházkerületek biztosítanak forrásokat, amennyiben a helyettesítés az adott egyházmegye lelkészeinek bevonásával történik meg. A pályázó lelkész illetményét a gyülekezet folyamatosan biztosítja. A járulékos költségek (pl. benzinköltség) az adott egyházközséget terhelik. Egyéb esetekben (a helyettesítést pl. rendelkezési állományban lévő lelkész végzi) külön megállapodás szerint történik. Javasoljuk, hogy a háromhónapos időszakot három külön lelkész vállalja el, ezzel elkerülve a túlterhelés veszélyét, amennyiben pl. közeli gyülekezeti kollégák helyettesítik a lelkészt. Szükséges a rendszer folyamatos ellenőrzése, időközönként felülvizsgálata (pl. megoldható-e a helyettesítés, elegendő-e az illetmény, elegendő-e a három hónap).

HATÁSOK: Önmagában a sabbatidő lehetősége is védelmet nyújt a lelkészek számára, hiszen számolhatnak annak lehetőségével, hogy amennyiben igénylik, élhetnek vele. Az igénybe vett lehetőség regeneráló hatással bírhat a lelkész szakmai hivatására.

2. Pszichés én

2.1. HATODÉVESEK PSZICHOLÓGIAI ÁLLAPOTFELMÉRÉSE/SZÜRÉSE

CÉLOK: A pszichológiai állapotfelmérés/szűrés célja, hogy az ordináció előtt az illetékesek segítséget kapjanak annak mérlegelésében, hogy a lelkészjelöltek alkalmasak-e, képesek-e a szolgálattal járó lelki-érzelmi igénybevétel mellett is kiegyensúlyozott módon működni,

emberi kapcsolataikban kiteljesedni, kompetenciáikat a kijelölt feladat elvégzésének szolgáltatába állítani. Az állapotfelmérés közös kiértékelése a kihelyezésekben is segítséget nyújthat.

MEGVALÓSULÁS: Módszertanilag a személyes beszélgetés és a személyiségtesztek kombinálása hozhat megfelelő mélységű eredményt, amelyben a hallgatónak adott visszajelzés, a tanulságokról folytatott beszélgetés is a program részét kell hogy képezze. A tesztek felvétele és kiértékelése az irányadó szakmai és etikai elveknek megfelelően klinikai szakpszichológus kompetenciájába tartozik. A személyes megbeszélés során viszont fontos lehet több, más-más kompetenciájú szakember bevonása valamilyen formában (mentor, egyházkerületi illetékes személy).

HATÁSOK: Az utolsó, hatodév elején végzett felmérés és személyes visszajelzés annak lehetőségét hordozza, hogy a rendelkezésre álló időben még hatékony segítséget kaphasson a jelölt a felkészüléshez, akár terápiás-önismereti, akár spirituális vonalon.

2.2. PROFESSZIONÁLIS SEGÍTŐ SZAKEMBEREKHEZ TÖRTÉNŐ DELEGÁLÁS

CÉLOK: A jelzőrendszer és támogató szolgálat fontos célja, hogy a segítséget kérő lelkészek a leginkább megfelelő támogatást kapják olyan problémák esetében, amelyek alkalmával külső segítségre van szükségük.

MEGVALÓSULÁS: A Magyarországi Evangélikus Egyház együttműködési megállapodást kötne az Antropos Mentálhigiénés Módszertani Központtal, amely magas szakmai segítséget tud nyújtani az arra rászoruló embereknek. Ez természetesen nem lenne kizárólagos, pusztán azt a célt szolgálja, hogy amennyiben valaki nem rendelkezik egyéb szakmai kapcsolatokkal, itt segítséget kaphatna.

HATÁSOK: A lelkészek igényeik szerint megfelelő szakemberek segítségét kapják elakadásuk orvoslására.

3. Spirituális identitás

3.1. MENTORI KAPCSOLAT

CÉLOK: A mentori kapcsolat célja, hogy a teológiai felvételtől kezdődően a teológushallgató mentori támogatást kapjon. Ez a kapcsolat kötelező érvénnyel a parókusi alkalmassági vizsga után öt évig tart.

MEGVALÓSULÁS: A lelkésznek készülő hallgató/lelkész mentori kísérése tanulmányai alatt, illetve pályája elején legalább a parókusi alkalmassági vizsga utáni 5 évig tart. A mentorlelkészt az egyházkerület püspöke bízta meg, aki lehet a „küldő” gyülekezet lelkésze vagy egy választott evangélikus lelkész. A mentorlelkészek felkészítést kapnak a mentori munkájukhoz. A mentorlelkész aktívan kíséri, támogatja a hallgató/pályakezdő képzését, szakmai fejlődését, spirituális életének alakulását. Találkozásuk intenzitása: havonta legalább egy alkalom.

A mentorlelkész a pályakezdő szakmai életútját érintő kérdésekben a mentorált tudtával konzultatív segítséget nyújt a püspöknek. Részt vesz a hatodév alatti pszichológiai

állapotfelmérés értékelésében. A kapcsolat tematizálásához a mentorlelkész folyamatos szakmai támogatást kap a Lelkészakadémiától (egyházkerülettől). Mentorlelkészek számára (csoportos) szupervízió, esetmegbeszélés biztosítása.

HATÁSOK: A mentorkapcsolatból adódóan a mentorált megtanulhatja a spirituális/lelki vezetővel való kapcsolattartásból adódó előnyöket, elsajátíthatja ennek modelljét. Megelőzheti a lelki/spirituális elmagányosodást. A mentorált egyéni fejlődése útján folyamatos konzultációs lehetőséget kap kérdéseiben, kétségeiben, elakadásaiban úgy, hogy abba nem keverednek a tanulmányi előmenetel, az egyéni egzisztenciális körülmények (jövőbeli) szempontjai, így nagyobb esély teremődik az azokkal önmagukban való szembesülésre.

3.2. SPIRITUÁLIS NÖVEKEDÉST ELŐTÉRBE HELYEZŐ LELKÉSZAKADÉMIAI KURZUSOK

CÉLOK: A speciális lelkészakadémiai kurzusok célja, hogy a lelkészek szervezett közösségi keretek között tudjanak rátekinteni saját istenkapcsolatukra.

MEGVALÓSULÁS: A Lelkészakadémia minden évben meghirdet legalább egy lelkigyakorlatjellegű kurzust, melyre a lelkészek önként jelentkezhetnek. A kétezer éves egyetemes, valamint az evangélikus lelkiségi hagyományt is figyelembe véve kerülnek meghirdetésre az alkalmak.

HATÁSOK: Reflektált spirituális önismeret, a megosztás készségének az elmélyítése, lelki feltöltekedés a további szolgálat végzéséhez.

3.3. KERÜLETI HIVATÁSGONDOZÓ NAPOK

CÉLOK: A pályakezdéstől számított öt évenkénti csoportos szupervíziós jellegű hivatás-gondozó napok szervezése. A különböző korosztályhoz tartozó lelkészek tapasztalatainak megosztása.

MEGVALÓSULÁS: A mindhárom kerületben működtetett hivatásgondozó napok szakmai felülvizsgálata, egységes rendszerbe foglalása.

HATÁSOK: A lelkészi munkára történő közös reflektálás, új célok megfogalmazása, a lelkészi kar kohéziójának megerősítése.

4. Interperszonális kapcsolatok

4.1. ÉVES BESZÉLGETÉS ÉS AZ AZT MEGELŐZŐ ÖNREFLEXIÓS KÉRDÉSEK MENTÉN

CÉLOK: Az esperessel folytatott éves beszélgetés és az azt megelőző önreflexió szükség esetén lehetőséget ad a felvetődő kérdések minél hamarabbi megbeszélésére és igény esetén azok szakszerű kezelésére.

MEGVALÓSULÁS: A lelkészek egy előre kidolgozott kérdőív segítségével átgondolják hivatásuk és magánéletük különböző területeit. Ezt követően a saját esperesükkal átbeszéljük a kérdőív személyes átgondolásának tanulságait. Amennyiben a lelkész igényli, az esperes közvetíteni tud a lelkész és a segítő szakember között.

HATÁSOK: A lelkészek rendszeresen reflektálnak önmagukra, és amennyiben igénylik, megfelelő szakemberek segítségét kapják elakadásuk orvoslására.

4.2. A GYÜLEKEZETI ÉS MISSZIÓI OSZTÁLY ÁLTAL FELKÍNÁLT REKREÁCIÓS PROGRAMOK

CÉLOK: A gyülekezeti és missziói osztály által szervezett rekreációs programok integrálása a támogató szolgálatba. A lelkészek ezáltal olyan kurzusokon vehetnek részt, amelyek hatékonyan segíthetik interperszonális kapcsolataik ápolását.

MEGVALÓSULÁS: Együttműködés a gyülekezeti és missziói osztállyal.

HATÁSOK: Interperszonális kapcsolatokban történő megerősödés, közösségi kohézió erősítése.

4.3. PROFESSZIONÁLIS SEGÍTŐ SZAKEMBEREKHEZ TÖRTÉNŐ DELEGÁLÁS

CÉLOK: A jelzőrendszer és támogató szolgálat fontos célja, hogy a segítséget kérő lelkészek a leginkább megfelelő támogatást kapják olyan problémák esetében, amelyek alkalmával külső segítségre van szükségük.

MEGVALÓSULÁS: A Magyarországi Evangélikus Egyház együttműködési megállapodást kötne az Antropos Mentálhigiénés Módszertani Központtal, amely magas szakmai segítséget tud nyújtani az arra rászoruló embereknek. Ez természetesen nem lenne kizárólagos, pusztán azt a célt szolgálja, hogy amennyiben valaki nem rendelkezik egyéb szakmai kapcsolatokkal, itt segítséget kaphatna.

HATÁSOK: A lelkészek igényeik szerint megfelelő szakemberek segítségét kapják elakadásuk orvoslására.

III. Illetményrendszer

1. A lelkészi javadalom rendezésének célja

A lelkészi illetményekben jelenleg nagy aránytalanságok vannak, és bár az utóbbi évtizedekben többször is kísérletet tettek a lelkészi illetmények rendezésére, ezek a kísérletek nem jártak sikerrel. A lelkészi illetményekben tapasztalható aránytalanság azok számára, akik az átlagnál kisebb mértékű jövedelemben részesülnek, jelentős frusztrációs tényezőként jelentkezik. A lelkészi életpályamodellben azt a célt tűzzük ki, hogy ezeket az aránytalanságokat csökkentsük, és az azonos mértékű szolgálatért közel azonos legyen a bérezés mértéke. A kialakítandó bértáblával előre láthatóvá válhat, hogy a teljes életúton milyen bérezésben részesül egy lelkész. Célunk, hogy az illetményrendszer motivációs tényezővé váljon a lelkészi életpályán történő előrehaladásban.

2. Alapelvek

A lelkészi bértáblát a jelenlegi (2017. évi) pedagógus bértáblához igazítottan határoznánk meg, azaz célszerűnek tartjuk, hogy egy lelkész legalább akkora jövedelmet kapjon szolgáltatáért, mint egy pedagógus. A lelkészi bértábla a lelkészi javadalom minimumát határozza meg. Ennél kevesebbet teljes „foglalkoztatású” lelkész nem kaphat az adott szolgálati helyen. Több adható. A bértábla sávós, az első két év után ötévente léphet a lelkész a következő kategóriába, amelynek feltétele az adott időszakban teljesítendő kreditek megszerzése.

Az induló jövedelem (1., illetve 2. kategória) összegét az adott gyülekezet (intézmény) garantálja és fizeti ki, az életpályán való előrehaladásból következő bérnövekedésre az MEE vállal garanciát, és szükség szerint fizeti is azt (akár az adott gyülekezetnek, intézménynek nyújtott támogatással).

A bértábla kiegészül pótlékokkal (pl. esperesi, mentori, más szolgálat egyidejű ellátása stb.).

3. Tervezett bértábla (garantált minimális illetmény)

KATEGÓRIA	SZOLGÁLATI ÉV	ÉLETKOR (ALAP)	SZÜL. ÉV	MINIMÁLBÉR	NÖVEKMÉNY	NOMINÁLIS EMELKEDÉS
1.	–2/3	24–25/26	1993–1992	178 500 Ft		
2.	2/3–5	25/26–29	1991–1988	207 060 Ft	16,00%	28 560 Ft
3.	6–10	30–34	1987–1983	231 907 Ft	12,00%	24 847 Ft
4.	11–15	35–39	1982–1978	259 736 Ft	12,00%	27 829 Ft
5.	16–20	40–44	1977–1973	288 307 Ft	11,00%	28 571 Ft
6.	21–25	45–49	1972–1968	317 138 Ft	10,00%	28 831 Ft
7.	26–30	50–54	1967–1963	347 266 Ft	9,50%	30 128 Ft
8.	31–35	55–59	1962–1958	371 574 Ft	7,00%	24 309 Ft
9.	36–	60–	1957–	395 727 Ft	6,50%	24 152 Ft

Az induló minimálbér a hivatalos minimálbérhez (2017-ben 127 500 Ft) kötötten került meghatározásra, annak 140%-a. Az 1. kategóriából való továbblépés feltétele a parókusi alkalmassági vizsga. A következő kategóriákba lépés feltétele a szükséges kreditek megszerzése.

Az induló minimálbér legalább az infláció mértékével minden évben korrigálandó, pontos mértékéről az országos presbitérium vagy a zsinat dönt (a költségvetés elfogadásakor).

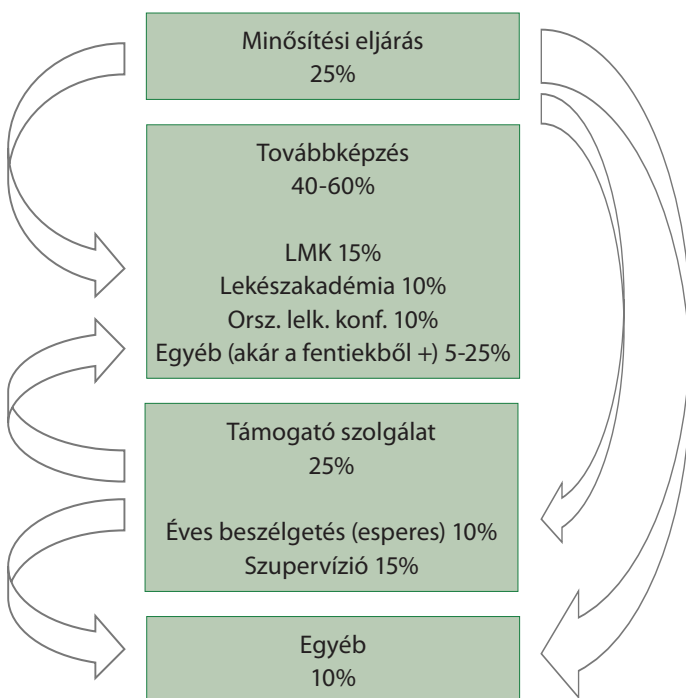
Fontos feladat meghatározni, hogy a fenti összegekbe pontosan mit számítunk be (lakhatás, rezsi, hitoktatói óradíj).

A táblázatban meghatározott bérminimum az életkoroknak megfelelően a lelkészekre vetítve (344 fő – 2015. májusi adat) 1 243 403 750 Ft-os éves bértömeget jelentene. 2016-ban 367 lelkész illetményére összesen 1 087 596 128 Ft-ot fordítottak az egyházközségek, illetve intézmények. Ezen összegben csak a „Gyülekezeti/intézményi javadalom”, a „Társegyházi, leányegyházi, szórványjavadalom”, a „13. havi illetmény” és a „Nagyünnepi perselyadományokból” tételei szerepelnek.

A garantált illetményminimum bevezetése további számításokat igényel, ezen számításokhoz további adatok szükségesek.

IV. Kreditrendszer

A lelkési életpályamodell elemeit kreditrendszer fogja össze. Az életpálya meghatározó elemei (továbbképzés, a támogató szolgálattal való együttműködés, minősítési eljárás, bértábla) együttesen rajzolják ki a lelkési életút lehetőségeit. A kategóriákba való továbblépést az adott öt- (illetve két-) éves ciklusban elérendő kreditek megszerzése teszi lehetővé úgy, hogy nagyrészt meghatározott, hogy az egyes elemek milyen arányban adják ki a minimálisan elérendő 100%-ot.

JOÓB MÁTÉ

lelkész, egyetemi docens

KENDEH K. PÉTER

lelkész

»Reformationssommer

Send your picture via ReaJubook_@2017.org
The best pictures will be posted on our site

Wahre ein Bild mit unserer Weltkugel und
sende es als Nachricht auf Facebook an
[Rea2017.org](https://www.facebook.com/Rea2017.org). Die besten Fotos posten wir
auf unserer Seite

TEOLÓGIA ÉS REFORMÁCIÓ

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem
oktatóinak tanulmánykötete.

A reformáció speciális hatása a teológiára
mint tudományra nem kérdőjelezhető meg,
nem más ma sem. A teológia centruma ugyanaz.
A források ugyanott kereshetők. A megújulás
kritériuma ma is döntő.